

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องระบบการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
2. แนวคิดการพัฒนาสังคม
3. ระบบการพัฒนาสังคม
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10
5. แนวคิดเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

1. แนวคิดหลักเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนา เป็นวาทกรรมอย่างหนึ่ง (a discourse) ซึ่งได้รับความสนใจจาก นักวิชาการอย่างกว้างขวาง โดยมีการศึกษา วิจัย วิเคราะห์ และวิพากษ์วิจารณ์ในหลายรูปแบบ (ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542, หน้า 13) ขณะเดียวกันการพัฒนาเป็นกระบวนการ (process) ที่ได้รับการตีค่าในระดับสูง ส่งผลให้สิ่งที่ตรงกันข้ามกับกระบวนการนี้ไม่ได้รับการตีค่ากลายเป็น “ความด้อยพัฒนา” สิ่งที่ตรงกันข้ามกับแนวคิด “การพัฒนา” ที่อาจมีคุณค่าสูงยิ่งยากที่จะประเมินคุณค่าหลายอย่าง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น แต่เพราะการพัฒนาเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับค่านิยมสมัยใหม่ สิ่งที่ตรงกันข้ามกับความสมัยใหม่จึงได้รับการประเมินค่าในระดับต่ำหรืออาจจะไม่มีค่าควรแก่การศึกษาและใช้ประโยชน์เลยก็ได้ ซึ่งการพัฒนาไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม มีแนวคิดที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1) การพัฒนาเป็นกระบวนการ (process) การพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ ปัญหา และความต้องการของมนุษย์ รวมทั้งศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา และความ

ต้องการของมนุษย์ทุกด้านอย่างเป็นบูรณาการและอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะเริ่มต้นตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศชาติในที่สุด

2) **การพัฒนาเป็นวิธีการ (method)** การพัฒนา ประกอบด้วย วิธีการในการจัดการระบบทรัพยากรต่างๆ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่อง วิธีการพัฒนานี้รวมเอาการสร้างองค์การพัฒนา และเสริมสร้างทักษะและความรู้ของประชาชนในสังคมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละท้องถิ่น

3) **การพัฒนาคือการเคลื่อนไหว (movement)** การพัฒนามีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ การพัฒนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับการระดมความร่วมมือทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระดมความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลด้อยโอกาสในการแสดงความคิดเห็น สะท้อนปัญหา ความต้องการรวมตัวและตระหนักรู้ถึงปัญหาความต้องการพื้นฐานร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันคิดและแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ขณะเดียวกันการพัฒนามีความจำเป็นที่จะให้กลุ่มบุคคลภายใต้โครงการพัฒนาต่างๆ เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของตนรวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มบุคคลจะต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงความคิดเห็นและทัศนคติไปในทางก้าวหน้าและสร้างสรรค์ และพัฒนาทักษะความรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาด้วย

4) **การพัฒนาคือการจัดทำโครงการหรือโปรแกรม (project or Program)** โครงการหรือโปรแกรม เป็นการปฏิบัติอย่างหนึ่งของการพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาต่างๆ ทำให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเป็นจริงขึ้นมาได้ โครงการพัฒนาที่ได้รับผลสำเร็จจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาประกอบด้วย บุคคลทุกระดับชั้น นับตั้งแต่กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านต่างๆ จนถึงกลุ่มรักษาความสะอาดและรักษาความสงบเรียบร้อยในองค์กร

5) **การพัฒนาคือการให้โอกาส (opportunity)** การให้โอกาสแก่บุคคลในการพัฒนาชีวิต สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่จำเป็น คนที่จะได้รับโอกาสมากยิ่งขึ้น คือคนยากจนหรือคนด้อยโอกาส ยิ่งด้อยโอกาสมากที่สุดยิ่งควรได้รับโอกาสมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะช่วยให้คนได้รับสิทธิมากขึ้นในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และการพัฒนาคุณภาพของคน

กล่าวโดยสรุปการพัฒนาคือกระบวนการแปรเปลี่ยนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น และสอดคล้องสัมพันธ์กับค่านิยมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพและการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการพัฒนามีลักษณะเป็นทั้งกระบวนการวิธีการเคลื่อนไหว การจัดทำโปรแกรม รวมถึงการให้โอกาสด้วย

2. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนา เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ แต่การพัฒนาอย่างเป็นระบบเริ่มจากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวคือ หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสงบลง เกิดประเทศใหม่ๆ ขึ้นมาหลายประเทศ ขณะเดียวกันประเทศเก่าแก่หลายประเทศยังคงมีความล่าช้าทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และบางประเทศที่ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจก็ได้รับเอกราช หลุดพ้นจากเป็นประเทศอาณานิคม ประเทศเหล่านี้ไม่มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และสังคม (Wyers and Boonchoo, ม.ป.ป., หน้า 42) โดยที่ประเทศเหล่านี้ถูกเรียกว่าเป็นประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้น จึงมีความพยายามหลายวิธีการเพื่อจะพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และคุณภาพชีวิตของผู้คนในประเทศเหล่านั้น ความพยายามที่จะพัฒนาได้มีขึ้นอย่างเป็นระบบระหว่างทศวรรษ 1950 – 1960 และต่อเนื่องมาจนถึงทศวรรษ 1960 – 1970

ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ก็มีประเทศอภิมหาอำนาจในโลกสองประเทศ คือประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสหภาพโซเวียต ทั้งสองประเทศนี้พยายามเผยแพร่อุดมการณ์ของตนเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองและระบบเศรษฐกิจไปยังประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งพยายามแข่งขันเพื่อเป็นมหาอำนาจในโลก ทั้งสองประเทศนี้มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงในระบบการเมืองการปกครองและระบบเศรษฐกิจ สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศทุนนิยม มีรูปแบบการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย ส่วนประเทศสหภาพโซเวียต มีระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม และระบบการปกครองแบบเผด็จการคอมมิวนิสต์

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย เจริญรุ่งเรืองในยุโรปตะวันตก โดยมีประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ สำหรับการพัฒนาแบบทุนนิมนั้น ประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งแผนการพัฒนาที่เรียกว่า Marshall Plan ซึ่งแผนการพัฒนาดังกล่าวนำไปสู่การเกิดขึ้นมาของธนาคารโลก (World Bank) สถาบันกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund หรือ IMF) สถาบันทางการเงินทั้งสองแห่งเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญโดยการจัดสรรเงินกู้ให้แก่ประเทศต่างๆ ที่กำลังพัฒนาทั้งหลายหรือโครงการพัฒนา

โครงการพัฒนาต่างๆ ในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่รัฐบาลจะเป็นผู้ริเริ่มและควบคุม ในอดีตการพัฒนา มักจะมุ่งไปในเรื่องการพัฒนาและการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมและมุ่งสร้างงานให้คนที่รายได้มากขึ้น แต่ผลประโยชน์ต่อการพัฒนาโดยภาพรวมจะตกอยู่ในกลุ่มบุคคลผู้มีอำนาจทางการเมืองและทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นคนส่วนน้อย ขณะที่คนส่วนใหญ่ที่ด้อยโอกาสจะไม่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาต่างๆ เท่าที่ควร และคนส่วนใหญ่ก็ยังคงมีสภาพชีวิตไม่แตกต่างจากเดิม รวมทั้งคุณภาพชีวิตก็ไม่ได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นมากนัก เพราะฉะนั้นโครงการ

พัฒนาทั้งหลายในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จะมีคนส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง กล่าวคือ ในทางเศรษฐกิจคนส่วนน้อยไม่กี่กลุ่มจะรวยเพิ่มขึ้น ขณะที่คนส่วนใหญ่ยากจนลง และในทางสังคมคนส่วนใหญ่ก็ยังคงค้อยโอกาส ไม่ได้ได้รับความยุติธรรมในสังคม และคุณภาพชีวิตก็ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึง ข้อนี้จากกล่าวได้ว่า แผนการพัฒนาต่างๆ ในอดีต ดูเหมือนจะสร้างความไม่เสมอภาค (Inequality) ในหมู่ประชาชน รวมถึงความไม่เสมอภาคระหว่างชาติต่างๆ ในโลกอีกด้วย

สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาและต่อเนื่องมานานแล้วนับตั้งแต่ประวัติศาสตร์แรกเริ่มของมนุษยชาติ โดยเฉพาะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่โลกถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย นำโดยประเทศมหาอำนาจคือสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ระบบการพัฒนาด้านอื่นๆ มีความแตกต่างกัน และบรรดาประเทศพันธมิตรของแต่ละฝ่ายต่างก็ได้รับอิทธิพลตามไปด้วย แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในแนวทางปฏิบัติแต่ทุกโครงการหรือกิจกรรมล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้น

3. ทฤษฎีการพัฒนากระแสหลัก

3.1 ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory)

ความทันสมัย (Modernization) เป็นแนวคิดที่สลับซับซ้อนมากอย่างหนึ่ง และไม่อาจจะศึกษาได้จากเพียงแห่งใดแห่งหนึ่ง และความทันสมัยเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมจากนักวิชาการหลายสาขา ขณะเดียวกันก็ได้กลายเป็นเป้าหมายของการพัฒนาประเทศของประเทศกำลังพัฒนาด้วยเช่นกัน ในยุคแรกของการพัฒนา ความทันสมัยได้รับการตีค่าในระดับเดียวกับความเป็นตะวันตก (Westernization) หรือความเป็นอเมริกัน (Americanization) ดังนั้น การพัฒนาที่มุ่งเรียนรู้วิถีชีวิตแบบอเมริกันหรือแบบยุโรปตะวันตกซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่มีความรุ่งเรืองทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจการเมือง และตรงกับความนิยมความทันสมัยของ Wilbert E. Moore (1965, p. 89) ว่า ความทันสมัยหมายรวมเอาการเปลี่ยนแปลงทุกอย่างของสังคมตามประเพณี ไปเป็นแบบสังคมที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีให้สัมพันธ์สอดคล้องกับองค์กรทางสังคมซึ่งเป็นลักษณะของชาติที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางการเมือง

3.1.1 หลักการของทฤษฎีความทันสมัย

การพัฒนาให้ทันสมัยต้องดำเนินการไปพร้อมกันอย่างน้อยใน 3 เรื่องใหญ่คือ

- 1) ความทันสมัยทางเศรษฐกิจ ความทันสมัยทางเศรษฐกิจ (Economic Modernization) หมายถึง การที่ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงจากแบบการผลิต การจำหน่ายและการ

บริโภคตามประเพณีดั้งเดิม ไปสู่ระบบการผลิตที่ใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีสมัยใหม่ (M.N. Srinivas, 1966, p.45) และระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม โดยมีการพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความทันสมัยทางเศรษฐกิจสัมพันธ์ กับความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีการเน้นการบริโภคของมวลชนและการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน ในชาติในระดับสูงขึ้นไป รวมทั้งการกำจัดความยากจน ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและรายการเพิ่มผลผลิตซึ่งจะช่วยให้สังคมพัฒนาตามไปด้วย

2) ความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Modernization) รวมเอาความทันสมัยของระบบเศรษฐกิจ ความเสมอภาคทางสังคม และความเป็นประชาธิปไตยในสังคมการเมือง และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระบบการศึกษา เป็นต้น (M.N. Srinivas, 1966)

S.C. Dube (1976, p. 34) กล่าวว่า ความทันสมัยทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขอบเขตของวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่ระเบียบสังคมตามแบบอย่างประเพณีหรือกึ่งประเพณีเปลี่ยนแปลงไปสู่ความพึงพอใจ โดยเทคโนโลยีสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม และสัมพันธ์กับค่านิยมและบรรทัดฐานต่างๆ ในสังคม ความทันสมัยทางวัฒนธรรมเป็นความพยายามที่จะปรับตัวเข้ากับกระแสนิยม สมัยนิยม (fashions) ศิลปะและวิถีชีวิต ซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย (popularism) ในช่วงขณะนั้นๆ ความทันสมัยทางวัฒนธรรมนั้นอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ดีหรือมีคุณค่าอย่างแท้จริงก็ได้ และอาจเป็นสาเหตุของความทุกข์ทรมานของมนุษย์ก็ได้ ความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรมอาจจะรวมถึงการปฏิรูประบบราชการบริหารราชการแผ่นดิน การปฏิรูปกฎหมายการพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมการแสดงความสามารถ และการแข่งขันอย่างยุติธรรม การเปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนย้ายทางสังคม (social mobility) โดยอิสระ การกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ระดับท้องถิ่น การสร้างหน่วยงานที่เป็นที่เชื่อถือได้ของประชาชน

3) ความทันสมัยทางจิตวิทยา (Psychological Modernization) มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตวิทยาของมนุษย์ โดยมีความสัมพันธ์กับทัศนคติ บุคลิกภาพ ประสิทธิภาพ และคุณสมบัติประจำตัวของมนุษย์ ดังนั้น ความทันสมัยทางจิตวิทยา จึงหมายถึงบุคคลที่ทันสมัย คือ บุคคลที่มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เปลี่ยนแปลงวิธีการคิด ความรู้สึกและการกระทำบางอย่าง การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจจะไม่สามารถบรรลุถึงได้ ถ้ายังไม่พัฒนาทัศนคติของบุคคลให้ทันสมัยเสียก่อน Gunnar Myrdal (1968, p.61-62) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของบุคคลที่ทันสมัยที่จำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ดี ดังต่อไปนี้

- (1) ความมีประสิทธิภาพ
- (2) ความขยัน
- (3) ความเป็นระเบียบ
- (4) ความตรงต่อเวลา
- (5) ความซื่อสัตย์
- (6) ความมีเหตุผลในการตัดสินใจ
- (7) การเตรียมตัวพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง
- (8) การตื่นตัวต่อสถานการณ์ต่างๆที่กำลังเกิดขึ้นในโลกอย่างมีสติ
- (9) ความกล้าในการลงทุน
- (10) การรู้จักพึ่งตนเองและการควบคุมตนเอง
- (11) การร่วมมือกับบุคคลอื่น
- (12) ความตั้งใจที่จะหวังผลในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น
- (13) การรู้จักคาดคะเนในเรื่องการค้า การคลัง การผลิตทางธุรกิจการ

งานต่างๆ เป็นต้น

การที่บุคคลจะพัฒนาตนเองให้ทันสมัยนั้น ส่วนมากยิ่งขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ซึ่งจะต้องได้รับแรงกระตุ้นเพื่อปรับปรุงตนเอง (C. Adivadhanasit, 1977, p.105) ดังเช่น McClelland (1953, p.110) กล่าวว่า กระบวนการสร้างความทันสมัยของตัวบุคคลขึ้นอยู่กับแรงกระตุ้นเพื่อให้ได้รับผลสำเร็จในสิ่งที่ดียิ่งขึ้น และแรงกระตุ้นที่จะได้รับผลสำเร็จ คือ ความปรารถนาที่แสดงออกมาพร้อมๆ กันเพื่อที่จะทำบางสิ่งบางอย่างให้เป็นประโยชน์เพื่อสิ่งนั้นเองด้วย (McClelland, 1964) ขณะเดียวกันนักวิชาการบางท่านมีความเห็นเช่นเดียวกันว่า ความทันสมัยนั้นเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ยังไม่เจริญก้าวหน้าให้มีระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และมีเทคโนโลยีระดับสูงเช่นเดียวกับกลุ่มประเทศในกลุ่มยุโรปตะวันตก และอเมริกาเหนือ

จากที่กล่าวมาจึงมีแนวคิดให้ประเทศกำลังพัฒนานำเอาแนวคิดและทฤษฎีความทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า

(1) ประเทศที่พัฒนาแล้วสามารถก้าวเข้าสู่ความทันสมัยได้ด้วยตัวเอง แต่ประเทศที่กำลังพัฒนาไม่สามารถที่จะดำเนินการได้สำเร็จด้วยตัวเองทั้งหมด อาจทำได้เพียงบางส่วนจึงทำให้เกิดภาวะไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

(2) กระบวนการสร้างความทันสมัยของประเทศกำลังพัฒนาต้องดำเนินไปตามขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ต้องเริ่มต้นด้วยการยอมรับเทคโนโลยีที่ทันสมัยในแต่ละขั้นเสียก่อน

(3) ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและสังคมต้องเป็นความทันสมัยในเชิงโครงสร้างแบบสังคมอุตสาหกรรม และการเกิดชุมชนเมือง (urbanization) กับการพัฒนาอุตสาหกรรม (industrialization)

(4) ความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรม จะต้องประกอบด้วย การพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยเลียนแบบอย่างตามยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือ ทางด้านวัฒนธรรมนั้นจะต้องพัฒนาจิตสำนึกของบุคคล สร้างค่านิยมแบบมีเหตุผล มากกว่าค่านิยมตามอารมณ์หรือกระแสและกำหนดรูปแบบของกิจการเป็นแบบมีระบบ (bureaucracy)

(5) ทักษะดี บุคลิกภาพและคุณสมบัติต่างๆ ของมนุษย์ที่ทันสมัยต้องดำเนินการในลักษณะแบบใหม่ซึ่งอาจจะเลียนแบบอย่างตะวันตกก็ได้ หรืออาจจะนำหลักการที่มีอยู่ในสังคมตะวันออก อันเป็นหลักการที่มีคุณค่าสูงส่งมาใช้ในการพัฒนาจิตใจก็ได้

(6) ผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความทันสมัย คือ ผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผู้เชี่ยวชาญ และข้าราชการทั่วไปที่เป็นนักวิชาการ (technocrat) ทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

(7) รัฐต้องมีบทบาทสำคัญในการวางแผนเพื่อผลักดันให้เกิดภาวะความทันสมัยด้านต่างๆ

3.1.2 ข้อจำกัดและปัญหาทฤษฎีความทันสมัย

ทฤษฎีความทันสมัย ประกอบด้วย แนวคิดและหลักการที่ได้รับอิทธิพลจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและระบบการเมืองการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยของกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก และอเมริกาเหนือ ทฤษฎีนี้มีอิทธิพลสูงมากระหว่างประเทศต่างๆ ในโลก จนเป็นที่ยอมรับขององค์การสหประชาชาติ และได้เกิดองค์กรระหว่างประเทศที่สำคัญหลายขององค์กรที่สำคัญอย่างน้อยมีสององค์กร คือ ธนาคารโลก (World Bank) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) หรือ IMF

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในแง่ข้อจำกัดและปัญหาจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาตามทฤษฎีความทันสมัยก่อให้เกิดปัญหาบางประการ ดังนี้

(1) การพัฒนาความทันสมัยทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดมลภาวะในสังคมหลายประการและก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องเกิดโครงการแก้ปัญหาหลายอย่างอันเกิดจากกระบวนการพัฒนา และส่งผลให้ต้องเสียบประมาณค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น

(2) ความทันสมัยไม่สามารถศึกษาได้จากเพียงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวและไม่สามารถทำได้จากมิติใดมิติหนึ่ง ที่ผ่านมากความทันสมัยมักจะเน้นไปที่การพัฒนา

เศรษฐกิจ และการเมือง แต่ไม่ให้ความสำคัญในมิติของสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น การศึกษาความทันสมัยสามารถศึกษาได้จากระดับการดำรงชีวิต ความกระตือรือร้น การรู้หนังสือ การมีส่วนร่วมร่วมทางการเมือง และความสามารถในการปรับตัว (Rogers, 1969, p.15) และการพัฒนาความทันสมัยโดยการดำเนินการอย่างรอบด้านครอบคลุมทุกมิติของชีวิต สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

(3) ความทันสมัยว่าโดยสาระแล้วไม่เป็นอย่างหนึ่งอย่างเดียวกับการเลียนแบบตะวันตก (Westernization) หรือเป็นแบบยุโรป (Europeanization) ความเข้าใจคลาดเคลื่อนดังกล่าวจึงทำให้ประเทศกำลังพัฒนามักจะเลียนแบบวิธีการต่างๆ จากตะวันตกหรือจากอเมริกา ตามความเป็นจริงการเลียนแบบตะวันตกถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายลักษณะบางอย่างที่เป็นอิทธิพลของฝรั่งเศสในประเทศซีเรียและเลบานอน และอิทธิพลของอังกฤษในอียิปต์และจอร์แดน (Daniel Larner, 1958, p.45)

สรุปการพัฒนาให้เกิดความทันสมัยจะต้องมีการวางแผน และดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ต่อเนื่อง และพร้อมเพรียงกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และจิตวิทยา เพื่อให้สังคมเกิดการพัฒนาย่างสมบูรณ์ ถูกต้องตามแบบแผน แต่หากการพัฒนาขาดความสมดุลย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา

4. ทฤษฎีการพัฒนาระแสรอง

4.1 ทฤษฎีการพึ่งพา

ทฤษฎีการพึ่งพา มีหลักการสำคัญอยู่ว่า การพัฒนาไม่สามารถถือเป็นเกณฑ์ได้ โดยการพัฒนาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านเศรษฐกิจ การพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในทุกระดับ ความเจริญทางเศรษฐกิจจะมั่นคงยั่งยืนได้ ต้องอาศัยการพัฒนาสังคม การเมืองและวัฒนธรรมให้มั่นคงยั่งยืนด้วย

ในโลกปัจจุบันการพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นสิ่งสำคัญมาก การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติในที่แห่งหนึ่งจำเป็นต้องได้รับการทดแทนจากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในที่อีกแห่งหนึ่ง ความยากจนในที่แห่งหนึ่งจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากผู้ที่ร่ำรวยจากที่แห่งหนึ่ง สาระสำคัญของทฤษฎีนี้ มีดังนี้ (จ่านง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2545, หน้า 173 – 174)

(1) ประเทศพัฒนาแล้วมีบทบาทเป็นศูนย์กลางหรือเป็นประเทศเมืองแม่ ประเทศกำลังพัฒนาอยู่ในฐานะประเทศบริวารที่ต้องพึ่งพิงหรือขึ้นอยู่กับประเทศศูนย์กลาง ประเทศศูนย์กลางมีบทบาทครอบงำประเทศบริวารด้วยการดึงเอาทรัพยากรธรรมชาติไปจากประเทศบริวาร ตลอดจนเข้าไปผูกขาดกิจการธุรกิจบางอย่างในรูปแบบของบริษัทข้ามชาติ และควบคุม

ด้านเงินทุนโดยการให้กู้และให้ความช่วยเหลือต่างๆ โดยมีเงื่อนไขผูกติดกับข้อผูกมัดที่ต้องพึ่งพาประเทศศูนย์กลาง

(2) ประเทศกำลังพัฒนาจำต้องอาศัยเทคโนโลยีและเครื่องจักรกลต่างๆ จากประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งพาปัจจัยทางการผลิต ทำให้ประเทศพัฒนาแล้วมีอิทธิพลเหนือประเทศกำลังพัฒนา ประเทศกำลังพัฒนาจึงขาดอิสรภาพในการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ

นักธุรกิจผู้ประกอบการในประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพาเงินทุนและเทคโนโลยีจากประเทศศูนย์กลางจึงจะสามารถดำเนินธุรกิจได้

(3) การพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอดเป็นธรรมชาติของมนุษย์ โดยความเชื่อดังกล่าว ประเทศกำลังพัฒนาจึงมีการร่วมมือกันกับประเทศพัฒนาแล้วและกับประเทศกำลังพัฒนาด้วยกันเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าหรือผลผลิตต่างๆ และเพื่อให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางด้านต่างๆ เช่น ทางด้านนโยบายภาษีสินค้า และเทคนิคทางด้านวิชาการต่างๆ เพื่อช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถดำเนินการพัฒนาตามโครงการต่างๆ ได้

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศตามทฤษฎีนี้กำลังถูกวิจารณ์อย่างหนัก กล่าวคือหากยึดเอาทฤษฎีการพึ่งพาเป็นกรอบสำหรับการพัฒนา ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายจะเป็นเพียงเมืองขึ้นของประเทศพัฒนาแล้วโดยทางพฤตินัย ดังนั้น ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายจะต้องหยุดพึ่งพาประเทศภายนอกรวมทั้งการพึ่งพาการจำหน่ายสินค้าโดยอาศัยตลาดภายนอกแม้กระทั่งระบบการทำงานในประเทศกำลังพัฒนาก็ไม่ควรจะมีการแบ่งงานมากเกินไป เพราะจะทำให้เกิดการพึ่งพากันสูงมาก ทฤษฎีการพึ่งพาอาจจำเป็นต้องนำมาใช้ในระยะเวลาแรกเท่านั้นแต่ไม่ควรนำมาใช้ในระยะยาว

แนวคิดการพัฒนาสังคม

ผลจากการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มนักวิชาการ และนักปฏิบัติงานด้านการพัฒนาตามภูมิภาคต่างๆ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมมี 5 กลุ่ม (สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2549, หน้า 118 – 120) ดังนี้

1. การพัฒนาเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคม

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกลุ่มแนวคิดที่เน้นว่าการพัฒนาสังคมจะต้องเริ่มต้นด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจ กล่าวคือ เน้นการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้นตามไป

ด้วย โดยมีสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องบริโภคต่างๆ เพิ่มมากขึ้น แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลางการพัฒนาสังคมนี้ก่อให้เกิดแนวคิดการยึดวัตถุและการบริโภควัตถุในที่สุด

ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ก็คือ การพัฒนาสวัสดิการสังคม การพัฒนาสวัสดิการสังคมเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการให้สวัสดิการแก่คนด้อยโอกาส คนอ่อนแอและคนที่ถูกทอดทิ้งจากสังคม หรือกลุ่มคนที่นักวิชาการกลุ่มหนึ่งเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “กลุ่มคนชายขอบ” (marginal man) ความมั่นคงของสังคมจะเกิดขึ้น ไม่ได้ตราบเท่าที่ยังไม่มีการกระจายสวัสดิการได้อย่างทั่วถึง ทุกคนในสังคม โดยเฉพาะแก่กลุ่มคนชายขอบ ซึ่งประกอบด้วย คนเร่ร่อนพเนจร คนพิการ คนชรา คนไร้สัญชาติ และคนที่ถูกทอดทิ้ง แนวคิดสวัสดิการสังคมได้ครอบคลุมถึงการสังคมสงเคราะห์ ซึ่งภาครัฐจะต้องเป็นหลักรับผิดชอบในการสงเคราะห์บุคคลที่ยากไร้และถูกทอดทิ้ง

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

คุณภาพชีวิต (Quality of Life) หมายถึง ชีวิตที่มีความสุข มีความพอใจในชีวิต ชีวิตที่มีสวัสดิภาพ ภาวะที่บุคคลได้เรียนรู้และเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง รวมทั้งการมีอิสระหลุดพ้นจากความต้องการ การมีหน้าที่การงานตามที่ต้องการ และสภาวะการเรียนรู้ที่ดีทางกาย ทางจิตใจและทางสังคม ซึ่งไม่เพียงแต่การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น (WHO, 1997) (3) จิตสำนึกของมนุษย์

การพัฒนาสังคม (Social Development) ก็คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งสามารถวัดได้จากสุขอนามัย ครอบครัว ชุมชน การศึกษาอบรม การทำงาน ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ บ้านที่อยู่อาศัย ระดับอาชญากรรม ความยุติธรรม วัฒนธรรมและการใช้เวลาว่าง การพัฒนาสิ่งแวดล้อม เป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพสังคม สิ่งแวดล้อมมี 2 อย่าง คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาและสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพสามารถวัดได้จากความสงบสุขและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคล สำหรับสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพนั้นสามารถวัดได้จากการอยู่อย่างสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ข้อนี้จะปรากฏอยู่ในความมั่นคงอย่างยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งถึงแม้จะถูกนำไปใช้ประโยชน์ก็ไม่เกิดการสูญเสีย อนุชนรุ่นต่อไปมีโอกาสได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ซึ่งรวมเอา (1) การพัฒนาการดำรงชีวิตอย่างมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น การพัฒนาสภาพการทำงาน การพัฒนาสุขภาพอนามัย การพัฒนามาตรฐานการครองชีพ (2) การส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีในเชิงอัตวิสัย เช่น ความสุข ความพึงพอใจของบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมจึงรวมเอากระบวนการสร้างความเป็นปึกแผ่น ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายขั้นต้นของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคม ต่อจากนั้น จึงเสริมด้วยการ

พัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในชีวิต การสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพวัฒนธรรมในทางวัตถุและทางนามธรรมในสังคม

3. การผสมผสานระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มแนวคิดดังกล่าวนี้ มองเห็นว่าการพัฒนาสังคมจะต้องดำเนินการพร้อมๆ กับทางด้านเศรษฐกิจสังคมและคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ระบบการพัฒนาที่มีการแยกส่วนที่จะทำให้เกิดการเสียสมดุล และจะก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา เช่น หากเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียวโดยละเลยการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม จะทำให้สังคมสูญเสียความสมดุลระหว่างชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคมหลายอย่างตามมารวมทั้งการสูญเสียธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

4. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดการพัฒนาสังคมที่ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมากในขณะนี้ ก็คือแนวคิดที่ว่า การพัฒนาสังคม คือการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดนี้พิจารณาว่าการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจการเมือง คุณธรรมจริยธรรม และการพัฒนาในด้านอื่นๆ ในสังคมจะไม่ประสบความสำเร็จหากประชาชนไม่มีส่วนร่วมตั้งแต่ตอนเริ่มต้น แนวคิดการมีส่วนร่วมไม่ได้จำกัดอยู่กับประชาชนในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงประชาชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องมีหลายระดับ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ระดับความคิด ร่วมรับรู้ ร่วมแสดงวิสัยทัศน์ ร่วมเสียสละเวลา สิ่งของ ร่วมพิจารณา ร่วมแก้ไขปัญหาและร่วมรับผิดชอบ เป็นต้น

การพัฒนาสังคมจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดนโยบาย ตั้งแต่จากระดับฐานรากของสังคม จนถึงระดับผู้บริหารประเทศชาติ ในอดีตการกำหนดแผนและนโยบายการพัฒนาสังคมจะมาจากระดับผู้บริหาร (Top-down Planning) ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดแผนและกำหนดแผนการพัฒนาชุมชน จึงได้รับการสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่นเบื้องต้นนั้น ถือว่าเป็นการกระจายอำนาจความรับผิดชอบไปยังประชาชนเพื่อให้ประชาชนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนและมีความสุขสมควรแก่อัตภาพ

5. การพัฒนาความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคม

ตัวชี้วัดการพัฒนาสังคมที่สำคัญ ก็คือ ความเสมอภาคและความยุติธรรมที่สังคมมีให้แก่สมาชิกในสังคมทุกคน ความเสมอภาคเป็นความคิดทางการเมืองอย่างหนึ่งซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาโครงสร้างสำคัญของสังคมที่เอื้อประโยชน์ด้านต่างๆ ให้แก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน

กล่าวคือ ประชาชนในสังคมมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกันในการทำงาน การได้เลื่อนตำแหน่ง การได้รับสถานภาพทางสังคมอย่างเสมอภาคกัน การได้รับการคุ้มครองดูแลและสวัสดิการต่างๆอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ถูกจำกัดเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา เพศ และวัย เป็นต้น สำหรับความเป็นธรรมในสังคมมักจะใช้ควบคู่กับความเสมอภาค ความเป็นธรรมจะใช้ในเรื่องการใช้อภิสิทธิ์อย่างถูกต้องและเป็นธรรม รวมทั้งการจัดทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสมอภาคและการให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษแก่คนที่ด้อยโอกาส

สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมจะต้องครอบคลุมความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในแต่ละด้านทั้งการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาอาชีพเพื่อยกระดับรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการพัฒนาที่ผสมผสานระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สวัสดิการ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคมเพื่อให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน

ระบบการพัฒนาสังคม

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2549, หน้า 96-105) ได้สังเคราะห์ระบบการพัฒนาสังคม ไว้ดังนี้

1. ระบบครอบครัว

วิเคราะห์ในเชิงโครงสร้างครอบครัว ประกอบด้วย สมาชิกที่เป็นพ่อแม่และบุตรเป็นเบื้องต้น เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นมาครอบครัวจะกลายเป็นครอบครัวขยายมีสมาชิกมากขึ้นซึ่งนอกจากพ่อแม่และบุตรแล้ว จะมีญาติพี่น้องคนอื่นๆ อาศัยอยู่ด้วยในครอบครัวเดียวกันกลายเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) แต่ถ้ามีสมาชิกที่เป็นเฉพาะพ่อ แม่ และลูกอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขนาดเล็ก ซึ่งเรียกว่าครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ในสังคมไทยพบว่ามีครอบครัวขนาดเล็กหรือครอบครัวเดี่ยว ส่วนในสังคมชนบทครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวขยายและบทบาทของครอบครัวทั้งสองแบบนี้โดยพื้นฐานแล้วมีลักษณะคล้ายคลึงกันแต่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามบริบทของสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

โดยครอบครัวมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากที่สุดในการมีชีวิตอยู่รอดของสมาชิกที่เกิดมาใหม่รวมทั้งบทบาทด้านอื่นๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งสามารถกล่าวได้ ดังต่อไปนี้

(1) การฝึกอบรมให้รู้จักระเบียบกฎเกณฑ์ที่ดีของสังคม ครอบครัวทำหน้าที่ฝึกอบรมสมาชิกที่เกิดมาใหม่ให้รู้จักกฎเกณฑ์ที่ดีในสังคม (Socialization) และสามารถปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมมาใช้บังคับ ครอบครัวจึงมีหน้าที่ในการอบรมสมาชิกให้

รู้จักบทบาทและปฏิบัติตามบทบาทนั้นๆ อย่างเหมาะสม เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของลูก และที่สำคัญบทบาทของผู้ที่เป็นสามีและภรรยาจะพึงปฏิบัติต่อกันและกันอย่างเหมาะสมรวมทั้ง การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคมอีกด้วย

(2) การอบรมสั่งสอนให้สมาชิกที่เกิดมาใหม่เป็นคนดี โดยการห้ามปรามไม่ได้ ทำความชั่วและผิดจากศีลธรรมอันดีงาม พัฒนาให้มีความรู้ ทำแต่ความดี มีทักษะสามารถช่วยตัวเองและประกอบอาชีพสุจริตเลี้ยงตนเองและคู่ครองของตนเองในอนาคตซึ่งเป็นการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมให้มีคุณสมบัติเป็นพลเมืองดีของสังคมอีกด้วย

(3) การพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว (Family Solidarity) ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงแลมีความสุข กระบวนการในการพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ประกอบด้วย การเตรียมตัวของคู่สมรสให้มีความพร้อมก่อนมีครอบครัว การเรียนรู้ในบทบาทของสามีภรรยา การมีงานที่มั่นคงและสุจริตเพื่อให้มีรายได้เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวอย่างพอเพียง การอบรมพัฒนาคู่ครองให้มีความซื่อสัตย์ต่อกัน การรู้จักอดออมทรัพย์ที่หามาได้และรู้จักใช้สอยอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด การมีความโอบอ้อมอารีต่อกัน มีความกตัญญูรู้จักคุณของบุพการี และการมีความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ การทำให้ครอบครัวมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงซึ่งเป็นการพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน และมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัวมีความสูงส่งตามมาตรฐานชีวิตที่ดีและที่พึงปรารถนา

2. ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษา หมายถึง แบบแผนบรรทัดฐานเพื่อการศึกษาอบรม โดยเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับระบบการเรียนการสอน การถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ความคิดต่างๆ การศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสมาชิกให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ ถือเป็นกระบวนการพื้นฐานที่พบเห็นในทุกสังคมทั้งในชนบทและในเมืองและทุกระดับ ข้อแตกต่างจะอยู่ที่ระบบการเรียนการสอน ลักษณะผู้เรียน ผู้สอน ตำราที่สอน สื่อที่ใช้ในการสอน และวิธีการในการสอน ในสังคมไทยปัจจุบันรูปแบบการศึกษาจะมี 3 อย่าง คือ การศึกษาอย่างเป็นทางการหรือการศึกษาในระบบ การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการหรือศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ระบบการศึกษามีบทบาทที่สำคัญมากในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลดังกล่าวต่อไปนี้

(1) มุ่งพัฒนาให้เกิดความรู้ (พุทธิศึกษา) ในเรื่องต่างๆ ที่บุคคลปรารถนาจะรู้เพื่อเป็นการพัฒนาโลกทัศน์เกี่ยวกับชีวิตให้กว้างไกลและสามารถรับรู้สภาพการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกได้อย่างกว้างขวางอันเป็นการช่วยให้ชีวิตมีความหมายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาช่วยให้

บุคคลรู้จักสังคมที่ตนอยู่อาศัยและสังคมล้อมรอบว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีวัฒนธรรมเป็นอย่างไร มีวัฒนธรรมเป็นอย่างไร ดำรงอยู่ได้อย่างไร มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นอย่างไร มีปัญหาเป็นอย่างไร เมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจในสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมแล้วจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมรอบชุมชนได้อย่างมีความสุขพอสมควรแก่สถานภาพ

(2) มุ่งพัฒนาให้บุคคลรู้จักใช้ความรู้ในการรักษาสุขภาพอนามัยให้แข็งแรง (พลศึกษาและโภชนาการศึกษ) รู้จักหลีกเลี่ยงและงดเว้นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของตนเองและของบุคคลอื่น การศึกษาช่วยให้บุคคลรู้จักวิธีการทำตนให้แข็งแรง เช่น การออกกำลังกายและรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะอนามัยและครบหมวดหมู่ของโภชนาการที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาการเจริญเติบโตของชีวิต

(3) มุ่งพัฒนาให้บุคคลใช้ความรู้ในการประกอบสัมมาอาชีพะ สามารถพึ่งตนเองและเลี้ยงดูรับผิดชอบให้มีความสุขได้ (หลักสูตรศึกษา) โดยไม่สร้างปัญหาและสร้างภาระให้แก่สังคม จุดมุ่งหมายของการศึกษาข้อนี้จะเห็นได้ในการจัดการศึกษาในและนอกระบบการศึกษา เช่น อาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสั้น เป็นต้น แม้กระทั่งการศึกษาในระดับสูง เช่น อุดมศึกษาก็เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาให้บุคคลมีวิชาชีพติดตัวสามารถใช้ความรู้ไปทำงานในหน่วยงานต่างๆได้อย่างมีความสุข

(4) มุ่งพัฒนาให้บุคคลมีคุณธรรมและมีจริยธรรม (จริยศึกษา) ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ไม่ฝ่าฝืนขนบธรรมเนียม กฏระเบียบ และบรรทัดฐานทั้งหลายของสังคมซึ่งจะมีผลทำให้สังคมสงบสุขปราศจากการเบียดเบียน นอกจากนี้ การศึกษายังช่วยให้บุคคลมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อ รู้จักควบคุมตนเอง รู้จักแยกพิจารณาว่าอะไรผิดอะไรถูก และมีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูง การศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วย การอบรม และปลูกฝังให้บุคคลมีจริยธรรมควบคู่ไปด้วย จึงจะทำให้ชีวิตบุคคลมีคุณภาพอย่างแท้จริง

ระบบการศึกษาเป็นระบบที่เชื่อมโยงกับระบบอื่นๆ ในสังคมอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ มีทักษะสูงขึ้นและมีอุดมการณ์ในชีวิตที่สูงส่งดีงาม ซึ่งจะทำให้บุคคลพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่การทำงานในระบบอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม

3. ระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ เป็นระบบที่มีบทบาทสูงมากในสังคมปัจจุบัน และสังคมปัจจุบันจะให้ความสำคัญแก่ระบบเศรษฐกิจมากกว่าระบบสังคมอื่นๆ คนในสังคมปัจจุบันมีความเชื่อว่าหากระบบเศรษฐกิจได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนดีแล้วระบบอื่นในสังคมจะปรับตัวอย่างมั่นคงตามไปด้วย แต่ความเชื่อดังกล่าวอาจจะไม่เป็นจริงก็ได้ ในบางสังคมแม้ว่าระบบเศรษฐกิจได้รับการ

พัฒนาและเจริญรุ่งเรืองสูงแต่ก็เผชิญกับปัญหาอาชญากรรม ปัญหาอัตราการว่างงาน ปัญหาการทุจริต ปัญหาสาธารณสุข และปัญหามลภาวะ ดังเช่นในสังคมเมืองขนาดใหญ่ทั้งในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก โดยความหมายของระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการดำเนินชีวิต การผลิต การบริโภค และการจำหน่ายสิ่งที่ผลิตไปยังตลาดหรือผู้ที่ต้องการให้ได้รับการตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างประหยัดที่สุด ระบบเศรษฐกิจยังเป็นระบบที่สัมพันธ์กับการจัดระเบียบทรัพยากรธรรมชาติ การจัดระเบียบวัฒนธรรมและแรงงานของมนุษย์เพื่อดำรงและส่งเสริมสวัสดิการทางวัตถุของมนุษย์ระบบเศรษฐกิจจึงได้รับการตีค่าในระดับสูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่เน้นวัตถุนิยม สังคมใดที่ให้ความสำคัญแก่วัตถุเหนือกว่ามิติด้านอื่น สังคมนั้นจะหมกมุ่นอยู่กับการแสวงหาวัตถุจะไม่ให้ความสำคัญแก่มิติด้านอื่นของชีวิต ในที่สุดสังคมนั้นจะตกเป็นทาสของวัตถุ สังคมที่ตกเป็นทาสของวัตถุจะวนเวียนไปกับการแข่งขันในการแสวงหาวัตถุอย่างไม่รู้จักเพียงพอพระพุทธศาสนาเรียกสังคมแบบนี้ว่าสังคมแห่งความโลภ คือ สังคมที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจกระแสนิเวศคือความโลภอันเป็นตัวผลักดันให้มนุษย์ไม่รู้จักพอ

ระบบเศรษฐกิจในสังคมปัจจุบันพิจารณาตามแบบแผนการผลิต การจำหน่ายและการบริโภคระบบเศรษฐกิจอาจจำแนกได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

(1) ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรี สมาชิกในสังคมมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวอย่างชอบธรรมตามกฎหมายและมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามความสนใจ ความถนัด และความรู้ความสามารถโดยจะต้องเป็นอาชีพสุจริต สมาชิกในสังคมต้องมีเสรีภาพในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการตามรสนิยม ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมนี้เปิดโอกาสให้มีการแข่งขันกันในการผลิตและการจำหน่ายไม่มีการผูกขาดการผลิตและการจำหน่ายรัฐบาลเข้ามาแทรกแซงน้อยมาก โดยรัฐเข้ามาควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการกำหนดราคาอย่างเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค บทบาทของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม มี 3 ประเด็น ดังนี้

(1.1) ส่งเสริมความเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งเสริมการเพิ่มผลิตภัณฑมวลรวมทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น ทำให้เก็บภาษีได้มากขึ้นและสามารถนำเงินที่ได้จากการเก็บภาษีมาใช้ในการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างทั่วถึง

(1.2) พัฒนาการมีงานทำและพัฒนาศักยภาพของคนทำงาน ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมทำให้มีการลงทุนมากขึ้นและส่งเสริมการแข่งขันเพื่อให้ผู้ประกอบการมีผลกำไรและเพื่อให้เกิดผลกำไรจึงต้องมีการขยายงานซึ่งสามารถจ้างคนทำงานได้มากขึ้นและพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถของคนงานในระดับสูงขึ้นมาอีกด้วย

(1.3) พัฒนาความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน เช่น การผลิตเทคโนโลยีสมัยใหม่ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้คนมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีการคมนาคม การสื่อสาร และ

การบันเทิง นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาและเครื่องมือทางการแพทย์ทำให้สุขภาพอนามัยของคนที่ได้รับดูแลอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ระบบทุนนิยมยังส่งเสริมให้มีการแข่งขันนำเสนอข่าวต่างๆ อย่างรวดเร็ว และกว้างขวางเป็นการเปิดโลกทัศน์ของผู้คนให้กว้างไกลและลึกซึ้งมากขึ้น ทำให้คนมีความรู้มีข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปในโลกต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว ถึงแม้ระบบทุนนิยมจะมีบทบาทในการพัฒนาที่ดีและเป็นประโยชน์แก่สังคมหลายอย่างก็ตาม แต่ก็ก่อให้เกิดปัญหาความเดือดร้อนแก่สังคมหลายประการ เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างค่านิยมในการทำลาภวัตถุ การส่งเสริมให้มีความโลภ เห็นแก่ตัว และขาดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมความเครียดทางจิตใจและปัญหาทางสุขภาพกาย ปัญหาดังกล่าวเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบไร้จริยธรรมทางธุรกิจ เศรษฐกิจทุนนิยมจัดเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลมากในโลกยุคปัจจุบัน

(2) ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่ให้เสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคลในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รัฐจะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมและกำหนดการผลิตการจำหน่ายแจก และการบริโภค สมาชิกจะไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองผลผลิตของตนที่หามาได้ทั้งหมด รัฐจะเข้ามาจัดการผลผลิตต่างๆ บุคคลในสังคมนั้นจะต้องทำงานแต่จะได้รับผลตอบแทนตามความจำเป็นเท่านั้น

(3) ระบบเศรษฐกิจรัฐสวัสดิการ เป็นระบบเศรษฐกิจผสมที่ดึงเอาส่วนที่ดีของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมมาผสมกันแล้วกลายเป็นระบบเศรษฐกิจแบบสวัสดิการสังคมนิยม ระบบเศรษฐกิจแบบนี้จะทำให้ความสำคัญแก่สวัสดิการด้านการศึกษา สาธารณสุข และดูแลผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน และสตรี รวมทั้งสวัสดิการแก่คนว่างงาน ดังที่ปฏิบัติกันในประเทศแถบสแกนดิเนเวียในยุโรปตะวันตก และประเทศไทยปัจจุบันก็รับเอารัฐสวัสดิการมาใช้เป็นนโยบายต่างประเทศ

(4) ระบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่ริเริ่มตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชของไทย โดยเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีรูปแบบการดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำริขึ้น ระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้คนทำงานเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัวให้พอเพียงแก่การดำรงชีวิตปราศจากการเป็นหนี้สินมีการอุ้มชูกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำรัสไว้โดยมีการอัญเชิญกระแสพระราชดำรัสมาตีพิมพ์ในธนบัตรใบละหนึ่งพันบาทของไทยว่า “เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงกับตัวเอง” ประเทศไทยปัจจุบันรับเอาระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนซึ่งจะมีส่วนช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน จากการศึกษาได้พบว่า ชุมชนที่รับ

เอาเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความเข้มแข็งมีเสถียรภาพและมีวิฤติน้อยกว่าชุมชนที่รับเอาเศรษฐกิจทุนนิยมรายละเอียดปรากฏในผลการวิจัยครั้งนี้ด้วย ดังปรากฏในหน้าถัดไป ในที่นี้จะกล่าวถึง บทบาทระบบเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนา ดังต่อไปนี้

(4.1) ส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ โดยไม่ต้องพึ่งพาการช่วยเหลือจากคนอื่นมากเกินไป

(4.2) พัฒนาความโอบอ้อมอุ้มชูกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้เกิดพลังความรักความสามัคคีและความเอื้ออาทรกัน และเป็นหลักสวัสดิการสังคม

(4.3) พัฒนาความสัมพันธ์ในเชิงกว้างหรือเชิงเครือข่ายกับสังคมภายนอกให้กว้างขวาง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันอีกด้วย

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักปกครองจากทั่วโลก โดยปรากฏว่ามีคนจากเกือบทั่วโลกมาดูงานตามโครงการในพระราชดำริเป็นประจำขณะนี้

อนึ่ง การที่คนไทยยอมรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ง่าย และรวดเร็วส่วนหนึ่งก็มาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นเรื่องของการพึ่งตนเอง การรู้จักประหยัด การเอื้อเพื่ออุ้มชูกัน และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่อิงอยู่กับคำสอนของพระพุทธศาสนาเรื่องการรู้จักประมาณพอเพียง (มัตตัญญุตตา) การประกอบอาชีพสุจริต (สัมมาอาชีพ) การไม่ทำลายระบบนิเวศวิทยา ความรักความกรุณาและการ ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทเด่นชัดมากในการพัฒนาบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยให้มีความมั่นคงและยั่งยืนอย่างเป็นบูรณาการ

แนวคิดและปรัชญาการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาชนบทยั่งยืน

นักเศรษฐศาสตร์ตั้งแต่ในทศวรรษ 1980 เป็นต้นมาได้เริ่มให้ความสนใจอย่างมากต่อการพัฒนามนุษย์ โดยถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการกระจายทรัพย์สินอย่างเป็นธรรมในสังคม ได้มีการพัฒนาเครื่องมือต่างๆ ขึ้นมาเพื่อวิเคราะห์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มากมายหลายรูปแบบ ทั้งในแง่ระหว่างประเทศ ระดับประเทศ และย่อยลงไปในระดับภาคหรือท้องถิ่น ได้มีการรวบรวมเก็บข้อมูลเป็นจำนวนมาก และพัฒนาเครื่องมือทางคณิตศาสตร์เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ตามไปด้วยเครื่องมือการค้นคว้าวิจัย และผลจากการวิจัยดังกล่าว ได้กลายมามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศไปทั่วโลก

คำว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Development, HD) นั้น เน้นไปที่ผลลัพธ์สุดท้ายมากกว่าเป็นเครื่องมือของการพัฒนา เพราะเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนานั้น ก็เพื่อให้คนมีชีวิตอยู่ยาวนาน มีสุขภาพพลานามัยดี มีความสุข และมีความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนา

ทรัพยากรมนุษย์ จึงเป็นกระบวนการในการเพิ่มทางเลือกแก่ประชาชน และการปรับระดับความเป็นอยู่เพื่อความอยู่ดีมีสุข ซึ่งก็คือการมีชีวิตที่ยาวนาน ไม่เจ็บป่วย มีระดับการศึกษาและมาตรฐานการครองชีพสูงเป็นหลัก ตามมาด้วยเสรีภาพทางการเมือง และการยอมรับสิทธิมนุษยชน แนวคิดของการพัฒนามนุษย์ดังกล่าวนี้ ประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ อันได้แก่ การปรับปรุงสุขภาพอนามัย ความรู้และภูมิปัญญา ประการที่ 2 คือ การทำให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้ศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการประกอบอาชีพหรือเพื่อหาความสุขให้แก่ตนและครอบครัว เพื่อให้เข้าใจความหมายของการพัฒนามนุษย์ขอให้สังเกตประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประการแรก การพัฒนามนุษย์ไม่ได้เป็นเครื่องมือ แต่เป็นผลลัพธ์ของการพัฒนา หมายความว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หรือการเพิ่มขึ้นของมวลรวมผลิตภัณฑ์ประชาชาตินั้น อาจไม่ทำให้มนุษย์อยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นกว่าเดิม การค้นคว้าวิจัยโดยใช้ข้อมูลระหว่างประเทศ พบความจริงว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนามนุษย์กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ไม่มีความสัมพันธ์แน่นอน

ประการที่ 2 การสร้างสมทุนมนุษย์ (human capital formation) กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (human resource development) นั้น มองว่ามนุษย์เป็นเพียงปัจจัยการผลิตในฟังก์ชันการผลิต และเป็นเครื่องมือในการเพิ่มผลผลิตรายได้และทรัพย์สินมากกว่าที่จะมองว่ามนุษย์นั้นเป็นผลลัพธ์สุดท้ายของการพัฒนา

ประการที่ 3 เศรษฐศาสตร์สวัสดิการ ที่ว่าด้วยสวัสดิการของมนุษย์ (human welfare) แต่เดิมนั้นมองมนุษย์ว่าเป็นแต่เพียงผู้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่านั้น ไม่ได้มองมนุษย์ในแง่ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาดังกล่าว การมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและตัดสินใจในกระบวนการพัฒนานั้น กลายมาเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนในปัจจุบัน

ประการที่ 4 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ ที่กล่าวถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (basic needs) นั้น ให้ความสำคัญกับจำนวนสินค้าและบริการที่มนุษย์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีไว้บริโภค เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า การบริการทางการแพทย์ และน้ำสะอาด แต่ไม่ได้มองถึงรูปแบบทางเลือกและการตัดสินใจของมนุษย์ดังกล่าวแต่อย่างใด มนุษย์เหล่านี้ อาจไม่มีความรู้เพียงพอในการเลือกสิ่งที่ถูกต้องก็เป็นได้

จุดเด่นของการพัฒนามนุษย์ในความหมายที่กำหนดนี้ ก็คือ การมองแบบองค์รวม (holistic) ในสิ่งที่จะเกิดขึ้นแก่มนุษย์ในกระบวนการพัฒนานั้น โดยให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ไม่ได้เป็นเพียงปัจจัยการผลิตเท่านั้น (ชัยวุฒิ, 2546)

4. ระบบการเมืองการปกครอง

ระบบการเมืองการปกครอง เป็นระบบที่มีความสำคัญยิ่งของโครงสร้างสังคมไทย โดยเป็นระบบที่ประสานความเชื่อมโยงกับส่วนอื่นๆ ของสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทำหน้าที่ป้องกันปราบปรามและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และทำหน้าที่พัฒนาส่งเสริมความก้าวหน้าทุกด้านในสังคม ทั้งนี้ โดยอาศัยกลไกของรัฐ คือ รัฐบาล และรัฐบาลใช้อำนาจตามกฎหมายในเรื่องต่างๆ ระบบการเมืองการปกครอง หมายถึง แบบแผนการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสังคม ป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสังคม และพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และทางศีลธรรมของสังคม

รูปแบบการเมืองการปกครองในโลก ประกอบด้วย ระบบประชาธิปไตย ระบบเผด็จการ และระบบคอมมิวนิสต์ ในประเทศไทยระบบประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองในอุดมคติของสังคมไทย ประเทศไทยได้ยอมรับระบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ตั้งแต่ยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบกษัตริย์แบบสมบูรณาญาสิทธิราช ระหว่างนี้ก็มีระบบเผด็จการเกิดขึ้นมาบ้างและยังขาดตอนไปเป็นเวลาหลายปี โดยทั่วไประบบการเมืองการปกครองของไทยมีบทบาทในการพัฒนาสำคัญ ดังต่อไปนี้

- (1) ส่งเสริมความปรองดองสามัคคีระหว่างกลุ่มบุคคลในชาติ
- (2) พัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการคมนาคม
- (3) พัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข ศีลธรรม และความปลอดภัยในสังคม
- (4) พัฒนาอุปกรณ์ป้องกันภัยและอันตรายต่างๆ จากสังคมภายนอกและจากธรรมชาติ
- (5) พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการ และลูกจ้างของรัฐและรัฐวิสาหกิจ
- (6) พัฒนาความยุติธรรม ความเสมอภาค ความก้าวหน้า ความเป็นปึกแผ่นความร่วมมือกันของผู้คนในสังคม
- (7) ส่งเสริมสวัสดิการในสังคมอย่างทั่วถึง
- (8) พัฒนาจิตสำนึกของประชาชนให้มีความรับผิดชอบและรู้จักใช้สิทธิหน้าที่ในการสร้างสรรค์
- (9) ส่งเสริมการแข่งขันอย่างเป็นธรรมในการประกอบธุรกิจ ควบคุมมิให้มีการเอาเปรียบกันในเชิงธุรกิจและควบคุมมิให้มีการผูกขาดทางธุรกิจ

(10) ส่งเสริมการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนต่างๆ ได้มีสิทธิในการดูแลตนเองอย่างรับผิดชอบและพัฒนาท้องถิ่นตามความต้องการของตน

(11) ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ศาสนิกชนเป็นคนดี แห่งศาสนา และเป็นคนดีของสังคมอีกด้วย

(12) ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีงามกับประเทศอื่นๆร่วมมือกับประเทศอื่นๆ ในการรักษาสันติภาพของโลกและพัฒนาสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อมของโลกให้คงอยู่ยั่งยืน

นอกจากที่กล่าวมานี้ ระบบการเมืองการปกครองในการพัฒนานั้นครอบคลุมถึงเรื่อง การป้องกันและการแก้ไขปัญหาต่างๆ อีกด้วย

5. ระบบความเชื่อมั่นและการปฏิบัติทางศีลธรรม

ระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศีลธรรม ก็คือ แบบแผนความเชื่อและการปฏิบัติที่ปรากฏในหลักคำสอนในศาสนา สังคมไทยเป็นสังคมเสรีซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาได้ตามความเชื่อของตน แต่โดยที่คนไทยส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนา (ประมาณ 94% ของคนไทยนับถือพระพุทธศาสนา) ดังนั้น ระบบความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา จะได้รับการศึกษาและกล่าวถึงมากที่สุด ในที่นี้จะกล่าวถึงบทบาทขององค์ประกอบพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ ศาสนาธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี ศาสนสถาน และศาสนวัตถุ รวมทั้งสิ้น 6 ประเด็น ดังต่อไปนี้

(1) ส่งเสริมพัฒนาการศึกษา นับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาสถาบันพระพุทธศาสนา คือ วัดและพระสงฆ์ ได้มีส่วนช่วยการศึกษาของประเทศไทยเป็นอย่างมาก กล่าวคือ วัดเป็นที่เรียนสำหรับกุลบุตร โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครูสอนในสมัยก่อนที่จะมีโรงเรียนของรัฐบาลแบบปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบการศึกษาของชุมชน และถึงแม้ในปัจจุบันนี้ทางรัฐบาลจะจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนก็ตาม แต่วัดยังมีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษา เช่น คณะสงฆ์ได้เปิดสถานศึกษา คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ตลอดจนการไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

(2) ส่งเสริมและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสังคม สังคมไทยมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงและดำรงเอกราชอยู่ได้โดยตลอดส่วนหนึ่งเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งสอนให้คนไทยมีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความรักความเมตตาต่อเพื่อนร่วมชาติ

(3) ส่งเสริมและพัฒนาสวัสดิการสังคม พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนช่วยในการปลอบโยนจิตใจของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่ได้รับความเดือดร้อนทางจิตใจอันเนื่องมาจากความทุกข์เพราะความผิดหวังในชีวิตหรือเพราะเหตุอื่นใดก็แล้วแต่ พระพุทธศาสนาจะสอนให้

เข้าใจว่าความทุกข์เป็นเรื่องที่จะต้องเกิดมาพร้อมกับชีวิต ดังนั้น ทุกคนจะต้องมีปัญญารู้เท่าทันถึง
กันเหตุของความทุกข์และจะต้องพยายามหาวิธีการที่จะแก้ความทุกข์นั้น

ในด้านสวัสดิการสังคมอื่นๆ พระพุทธศาสนามีส่วนช่วยส่งเสริมหลายอย่าง
อาทิเช่น วัดช่วยสงเคราะห์คนอนาถาไร้ที่พึ่งให้มีอาหารการกิน พร้อมกับช่วยคนประสบภัยต่างๆ
เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม รวมทั้งคนเดินทางรอนแรม ปกติตามชนบทจะเป็นศูนย์กลางการช่วยเหลือ
ประชาชนแทบทุกด้าน แม้แต่การทะเลาะวิวาทกันระหว่างชาวบ้าน พระก็มีบทบาทในการระงับการ
ทะเลาะเบาะแว้ง นอกจากนี้ เวลาชาวบ้านจัดงานทำบุญก็มักจะยืมเครื่องใช้จากวัดไปใช้ในการ
ทำบุญหรือการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น ถ้วยชาม อาสนะ เสื่อ หมอน โต๊ะหมู่บูชา เป็นต้น

(4) ส่งเสริมและควบคุมสังคมให้มีความเป็นปกติสุข คำสอนของ
พระพุทธศาสนาช่วยให้สังคมมีความเป็นปกติสุขและปราศจากปัญหาอันวุ่นวายทางสังคมได้เป็นอย่างดี
ดี เช่น สีล 5 เป็นต้น การรักษาสีลช่วยให้เรามีความรักและความเมตตาต่อบุคคลอื่นไม่เห็นแก่ตัว ข้อ
นี้จะมีผลทำให้อาชญากรรมลดน้อยลงซึ่งเป็นการควบคุมสังคมไปในตัว

(5) ส่งเสริมและอบรมบุคคลให้มีความรู้ระเบียบกฎเกณฑ์และประเพณีใน
สังคม สถาบันพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญมากในการฝึกอบรมบุคคลให้รู้จักระเบียบกฎเกณฑ์
และประเพณีต่างๆ ในสังคมทำให้บุคคลรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคมได้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น
สอนให้รู้จักผิดชอบต่อชีวิต สอนให้ปฏิบัติตนโดยถูกต้องต่อหน้าที่โดยไม่ให้เกิดความสับสนต่อ
บทบาทและหน้าที่ นอกจากนี้ พิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ในสังคมมักจะได้รับการรักษาไว้เป็น
อย่างดีในวัด เช่น พิธีกรรมเวียนเทียน พิธีกรรมทอดกฐิน พิธีกรรมการบวช ประเพณีลอยกระทง
 เป็นต้น

(6) ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม พระพุทธศาสนามีบทบาท
สูงมากในการพัฒนาวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติไทยส่วนใหญ่เป็นผลมาจาก
อิทธิพลของพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมของไทยอันเป็นผลมาจากการยอมรับและปฏิบัติตามคำ
สอนของพระพุทธศาสนามีหลายอย่าง ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางรูปธรรมและนามธรรม เช่น
สถาปัตยกรรม และประติมากรรมซึ่งปรากฏในการสร้างวัด โบสถ์ วิหาร เจดีย์ พระพุทธรูป ซึ่งมี
ลักษณะสวยงามเป็นจุดเด่นทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า และเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว
ภายในประเทศนำเงินตราจากต่างประเทศมาสู่ประเทศไทยปีละหลายแสนล้าน อิทธิพลที่มีต่อ
วรรณกรรมไทยซึ่ง ปรากฏว่ามีวรรณคดีที่สำคัญหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องจากพระพุทธประวัติ นิทาน
ชาดก และตำนานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และอิทธิพลที่สำคัญมากทางพระพุทธศาสนาอย่าง
หนึ่ง ก็คือ อิทธิพลของคำสอนพระพุทธศาสนาที่ช่วยกล่อมเกล่าให้คนไทยเชื่อในผลของการทำ

ความดี มีจิตใจเมตตา และโอบอ้อมอารีต่อผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก มีความเคารพเชื่อถือผู้อาวุโส มีความกตัญญูรู้คุณของบุพการี มีความสงบเสงี่ยมอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจไม่ผูกพยาบาทและรู้จักให้อภัย

สรุประบบการพัฒนาสังคมคือ ระเบียบวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมเป็นการส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในครอบครัวและชุมชน ขจัดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน สร้างสังคมให้เข้มแข็ง มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความยุติธรรมซึ่งครอบคลุมระบบย่อยต่างๆ ในสังคม ได้แก่ระบบครอบครัว ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง การปกครอง ระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศีลธรรม

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10

ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรับเปลี่ยนเร็วและสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยเสริมสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างของระบบต่างๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพ แข่งขันได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ และสร้างฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน ควบคู่ไปกับการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรม และเสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม และความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์เป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคง และเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมไทย ตลอดจนการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน สามารถดำรงอยู่ในประชาคมโลก ได้อย่างมีเกียรติภูมิและมีศักดิ์ศรี โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549, อัดสำเนา)

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ให้ความสำคัญกับ

1.1 การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่วัยเด็กให้มีความรู้พื้นฐานเข้มแข็ง มีทักษะชีวิตพัฒนาสมรรถนะ ทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานและการแข่งขันอย่างมีคุณภาพ สร้างและพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศโดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

1.2 การเสริมสร้างสุขภาพของคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ เน้นการพัฒนาาระบบสุขภาพอย่างครบวงจร มุ่งการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน การฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ เสริมสร้างคนไทยให้มีความมั่นคงทางอาหารและการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย ลด ละ เลิกพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ

1.3 การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข มุ่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมบนฐานของความมีเหตุมีผล ดำรงชีวิตอย่างมั่นคงทั้งในระดับครอบครัวและชุมชนพัฒนาระบบการคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายและครอบคลุมทั่วถึง สร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน ส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัย น่าอยู่ บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคมเสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบบูรณาการและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังควบคู่กับการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง และความตระหนักถึงคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อลดความขัดแย้ง

2. ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ให้ความสำคัญ

2.1 การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในการนำไปสู่การพึ่งตนเอง รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง

2.2 การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสร้างระบบเฉพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด และทักษะในการประกอบอาชีพ

2.3 การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูล ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของ

ชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ รวมทั้งการสร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

3. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ให้ความสำคัญกับ

3.1 การปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการ บนฐานความรู้และความเป็นไทย โดยปรับโครงสร้างภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ที่ใช้กระบวนการพัฒนาคลัสเตอร์และห่วงโซ่อุปทาน รวมทั้งเครือข่ายชุมชนบนรากฐานของความรู้ สมัยใหม่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อสร้างสินค้าที่มี คุณภาพและมูลค่าสูง มีตราสินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาด รวมทั้งสร้างบรรยากาศการลงทุนที่ดี เพื่อ ดึงดูดการลงทุน จากต่างประเทศและส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศ ตลอดจนการบริหาร องค์กรความรู้อย่างเป็นระบบ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบ โลจิสติกส์ การปฏิรูปองค์กร การปรับปรุงกฎระเบียบ และพัฒนาระบบมาตรฐานในด้านต่างๆ รวมทั้งการดำเนินนโยบายการค้า ระหว่างประเทศให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิต และการเพิ่มขีดความสามารถในการ แข่งขันของประเทศ

3.2 การสร้างภูมิคุ้มกันของระบบเศรษฐกิจ โดยการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่าง มีประสิทธิภาพเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้มั่นคงและสนับสนุนการปรับโครงสร้างการ ผลิตโดยการระดมทุนไปสู่ภาคการผลิตที่มีประสิทธิภาพ พัฒนารัฐวิสาหกิจให้มีการดำเนินงาน อย่างมีประสิทธิภาพ บนหลักการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเกิดประสิทธิภาพและ สวัสดิการสูงสุดแก่ประเทศ การส่งเสริมการออมอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นแหล่งระดมทุนและเป็น หลักประกันในชีวิตของประชาชน และการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและการพัฒนาแหล่ง พลังงานทางเลือก เพื่อลดการพึ่งพิงการนำเข้าพลังงานและประหยัดเงินตราต่างประเทศ

3.3 การสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมและการกระจายผลประโยชน์จาก การพัฒนาอย่างเป็นธรรม โดยส่งเสริมการแข่งขันการประกอบธุรกิจในระบบอย่างเสรี เป็นธรรม และป้องกันการผูกขาด กระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไปสู่ภูมิภาคอย่างสมดุลและเป็นธรรม ให้ประชาชนเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึง เพียงพอ และสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ เพิ่ม ประสิทธิภาพและความครอบคลุมของการให้บริการของระบบการเงินฐานรากให้สามารถ สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ด้วยการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนให้ เข้มแข็ง รวมทั้งดำเนินนโยบายการคลังเพื่อส่งเสริมการกระจายรายได้ โดยกระจายอำนาจการ จัดเก็บภาษี การจัดทำงบประมาณและการเบิกจ่าย และการกอบกู้หนี้ภายใต้กรอบการรักษาวินัย ทางการคลังสู่ท้องถิ่น

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้มีความสำคัญกับ

4.1 การรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ ส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ตลอดจนพัฒนาระบบการจัดการร่วมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้ความสำคัญกับการกำหนดเขต และการจัดการเชิงพื้นที่ภายใต้การจัดทำข้อตกลงกับชุมชนท้องถิ่นในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติหลัก ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ทรัพยากรแร่ รวมถึงการมีมาตรการหยุดใช้ทรัพยากรที่สำคัญที่ถูกทำลายสูงเป็นการชั่วคราว และการสร้างกลไกแก้ปัญหาคความขัดแย้งอย่างสันติวิธี รวมทั้งการพัฒนา ระบบการจัดการและการป้องกันภัยพิบัติ

4.2 การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการปรับแบบแผนการผลิตและพฤติกรรมบริโภคไปสู่การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน เพื่อลดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดนโยบายสาธารณะ และใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์ทั้งด้านการเงินและการคลัง รวมทั้งการสร้างตลาดสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดมลพิษและควบคุมกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต โดยผลักดันให้เกิดระบบประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ ระบบประเมินผลกระทบทางสังคมและสุขภาพในโครงการพัฒนาของรัฐ หรือที่รัฐอนุมัติให้ออกชนดำเนินการ ควบคู่กับการยกระดับขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมตลอดจนมีกลไกกำหนดจุดยืนต่อพันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม

4.3 การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญ เริ่มจากการจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกัน การคุ้มครองทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจากการคุกคามภายนอก โดยเฉพาะจากพันธกรณีระหว่างประเทศสร้างระบบการคุ้มครองสิทธิชุมชน และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน รวมทั้งพัฒนาขีดความสามารถและสร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ

5. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ มุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคมอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับ

5.1 การเสริมสร้าง และพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไทย โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ ปลุกฝังจิตสำนึก ค่านิยมวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่เยาวชน และประชาชนทุกระดับ อย่างต่อเนื่องจริงจัง พร้อมทั้งพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำประชาธิปไตยที่มีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในสังคมทุกระดับเพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ตลอดจนวางรากฐานกระบวนการประชาธิปไตยโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และเพิ่มประสิทธิภาพกลไกและกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและการเมืองให้เข้มแข็งและเป็นอิสระมากขึ้น

5.2 เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้สามารถเข้าร่วมในการบริหารจัดการประเทศ โดยส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวและรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันให้เข้มแข็งส่งเสริมให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียม และร่วมในกระบวนการบริหารจัดการประเทศให้เกิดความเป็นธรรมและความโปร่งใสในการพัฒนาประเทศ เสริมสร้างความเข้มแข็ง และสร้างเครือข่ายการทำงานของกลไกตรวจสอบภาคประชาชน เพื่อติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจของภาครัฐได้อย่างเข้มแข็งมีประสิทธิภาพ

5.3 สร้างภาคราชการที่มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล เน้นการบริการแทนการกำกับควบคุม และทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนา เน้นการพัฒนาประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการปฏิบัติภารกิจด้วยการปรับบทบาทโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการภาครัฐและรัฐวิสาหกิจให้มีประสิทธิภาพ ทันสมัย ลดการบังคับควบคุม คำนึงถึงความต้องการของประชาชน และทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนา เพิ่มบทบาทภาคเอกชนในกิจการของรัฐและรัฐวิสาหกิจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการให้บริการสาธารณะ และลดภาระการลงทุนของภาครัฐ ตลอดจนพัฒนากลไกการกำกับดูแลที่เข้มแข็งเพื่อให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม โปร่งใส โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศและคุ้มครองผู้ใช้บริการ โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการปลุกฝังจิตสำนึกข้าราชการให้เห็นความสำคัญและยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล และยึด/ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างเคร่งครัด

5.4 การกระจายอำนาจการบริหารจัดการประเทศสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชนเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง โดยพัฒนาศักยภาพ และกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ท้องถิ่นมีบทบาทสามารถรับผิดชอบในการบริหารจัดการบริการสาธารณะ ตลอดจนแก้ไขปัญหาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่และสามารถสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

5.5 ส่งเสริมภาคธุรกิจเอกชนให้เกิดความเข้มแข็ง สุจริต และมีธรรมาภิบาล โดยมีมาตรการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ธุรกิจเอกชนทั้งที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ และธุรกิจเอกชนทั่วไปเป็น “บรรษัทภิบาล” เพิ่มมากขึ้น สร้างจิตสำนึกในการประกอบธุรกิจอย่างซื่อสัตย์ ยุติธรรมต่อผู้บริโภค และเป็นธรรมกับธุรกิจคู่แข่ง พร้อมทั้งยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อสังคม แบ่งปันผลประโยชน์คืนสู่สาธารณะ ตลอดจนสนับสนุนสถาบันวิชาชีพธุรกิจประเภทต่างๆ ให้มีบทบาทในการสร้างธรรมาภิบาลแก่ภาคธุรกิจมากขึ้น

5.6 การปฏิรูปกฎหมาย กฎระเบียบ และขั้นตอน กระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมเพื่อสร้างความสมดุลในการจัดสรรประโยชน์จากการพัฒนา ด้วยการเปิดโอกาสให้ภาคีและกลุ่มต่างๆ มีส่วนร่วมในการเสนอแนะและตรากฎหมายเพื่อประสานประโยชน์ของภาคส่วนต่างๆ ให้เสมอภาคและมีความสมดุล โดยการปฏิรูปกฎหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ลดการใช้ดุลพินิจของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งของกลไกการบังคับใช้กฎหมายโดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจ เพื่อสร้างความเป็นธรรมต่อผู้ประกอบการขนาดเล็กและผู้ประกอบการใหม่

5.7 การรักษาและเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการประเทศสู่คุณภาพและความยั่งยืน โดยการพัฒนาศักยภาพ บทบาท และภารกิจของหน่วยงานด้านการป้องกันประเทศความมั่นคง และการรักษาความสงบเรียบร้อย ให้มีประสิทธิภาพมีความพร้อมในการป้องกันประเทศและตอบสนองต่อภัยคุกคามในทุกรูปแบบสถานการณ์ได้ฉับไว พร้อมทั้งผนึกพลังร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ดำเนินการป้องกันและพัฒนาประเทศให้สามารถพิทักษ์รักษาเอกราช สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์ของชาติ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งสามารถสร้างความมั่นคงของประชาชนและสังคมให้มีความอยู่รอดปลอดภัยโดยยึดหลักธรรมาภิบาลในทุกระดับ

กล่าวโดยสรุป แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้เตรียมความพร้อมและปรับตัวให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันเริ่มตั้งแต่การพัฒนาคุณภาพของคนและสังคมไทยไปสู่การเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้โดยมุ่งไปที่การใช้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม สามารถพึ่งพาตนเองได้ การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน เป็นอีกหนึ่งการพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการอยู่รอดของประชาชน สังคมและประเทศชาติ อีกทั้งการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดม

สมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารหรือที่ทำมาหากินของมนุษย์รวมถึงช่วยลดความสูญเสียทางชีวิตและทรัพย์สินที่อาจเกิดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติและการพัฒนาเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศที่จะช่วยเสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมและความเป็นธรรมให้คนในสังคมอย่างเท่าเทียมทั่วถึงกัน

แนวคิดเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล

1. องค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 นับเป็นก้าวแรกของรัฐบาลในการส่งเสริมการกระจายอำนาจและการปกครองไปสู่ประชาชน ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และองค์กรประชาชน เจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ สอดคล้องกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และเป็นไปตามกระแสการพัฒนาในระดับสากลที่เน้นการวางรากฐานของประชาธิปไตยให้มั่นคง การกระจายอำนาจสู่องค์กรระดับชุมชน เป็นแนวคิดที่ถ่ายโอนการตัดสินใจให้ท้องถิ่นสามารถบริหารงานที่แก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเองตามอำนาจหน้าที่ และมีอิสระในการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในท้องถิ่นนั้นตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนด โดยกฎหมายกำหนดให้สภาตำบลที่มีรายได้ ไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกัน 3 ปีก่อน พ.ร.บ.นี้จะประกาศใช้ในราชการงานเบกษาเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ 150,000 บาท

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นรูปแบบการปกครองที่สะท้อนการกระจายอำนาจให้หน่วยการปกครองพื้นฐานของประเทศโดยแท้จริง อันเป็นการตอบสนองนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เหตุผลที่สนับสนุนว่า องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น อาจพิจารณาได้จากการที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีการดำเนินการที่ส่งผลให้เกิดการกระจายอำนาจ คือ (ศุภชัย เชื้อกฤษณะ, 2549, หน้า 3-5)

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีฐานะเป็นหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจในการทำนิติกรรม และสัญญาทางกฎหมายได้เองโดยไม่ผ่านทางราชการเหมือนอดีต ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีความคล่องตัวในการดำเนินการบริหารตำบลให้มีความเจริญก้าวหน้าและตรงต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบลได้

1.2 คณะกรรมการและผู้บริหารมาจากการเลือกตั้งจากประชาชนเกือบทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 198 ซึ่งกำหนดให้สมาชิกสภาท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งเป็น

หลัก นอกจากนี้คณะกรรมการบริหารส่วนตำบลก็มีที่มาจากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเลือกกันขึ้นมาอีกด้วย

1.3 อำนาจอิสระของผู้บริหาร มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ และกิจกรรมมากขึ้นจากเดิมที่กำหนดไว้ในประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 326 และยังมีอำนาจในพื้นที่ตำบลเพิ่มขึ้น โดยที่หากหน่วยราชการที่ดำเนินการใดที่เป็นประโยชน์ในตำบล จะต้องแจ้ง องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้ทราบเสียก่อน

1.4 อำนาจทางการคลังขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่สามารถจัดเก็บภาษีเงินได้เหมือนกับหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)เป็นองค์กรสะท้อนถึงความพยายามของรัฐบาลที่จะกระจายอำนาจลงสู่หน่วยการบริหารระดับตำบล ซึ่งส่งผลให้

1.5 องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นจุดเริ่มต้นของการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองสู่องค์กรพื้นฐานระดับตำบล

1.6 ประชาชนจะได้รับประโยชน์จากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในด้านการพัฒนาตำบลซึ่งตรงกับปัญหา และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมแนวความคิด และกระแสประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบันที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานตำบลจะมีมากขึ้น โดยผ่านผู้แทนของตนในองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้เป็นที่เชื่อได้ว่าความเจริญและการพัฒนาในทิศทางที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จะส่งผลให้เกิดความเจริญและพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมในภาพรวมของประเทศ

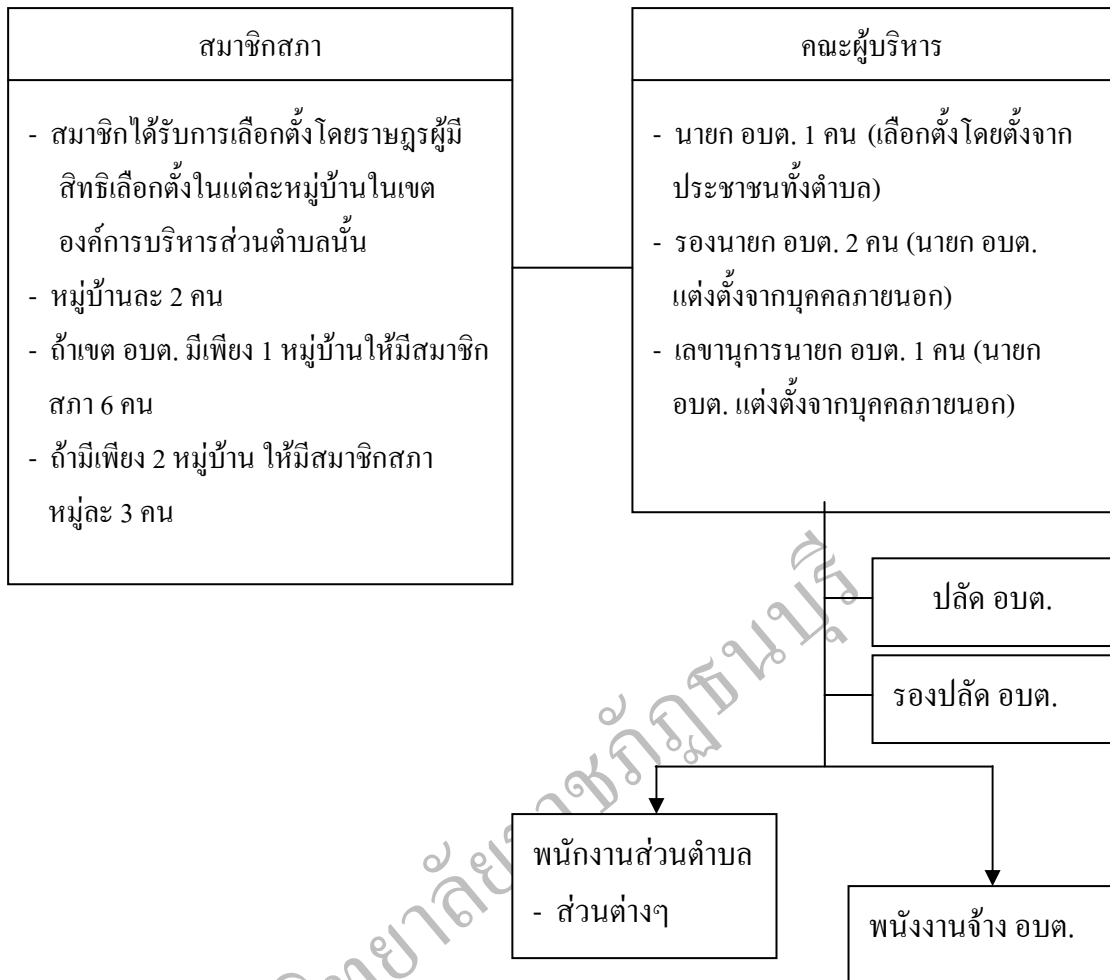
ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้วางหลักการปกครองท้องถิ่นให้เป็นไปตามหลักการปกครองตนเองยิ่งขึ้น เพื่อให้้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีความเป็นอิสระในการปกครองตนเองและประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองท้องถิ่นและให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหาร ส่วนตำบล พ.ศ.2537 โดยตรา พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2542 มีผลทำให้กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้เป็นหน่วยราชการบริหารส่วนท้องถิ่นที่มีขอบเขตอำนาจหน้าที่กว้างขวางในการบริหารจัดการพัฒนาท้องถิ่น อันเป็นการพลิกโฉมใหม่ของการปกครองท้องถิ่นไทยแล้ว 4 ครั้ง ครั้งที่ 1 (วันที่ 30 มีนาคม 2538) 617 แห่ง ครั้งที่ 2 (วันที่ 30 มีนาคม 2539) 2, 143 แห่ง ครั้งที่ 3 (วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540)3,637 แห่ง และครั้งที่ 4 (วันที่ 14 ธันวาคม 2542) 350 แห่ง รวมทั้งสิ้น 6, 747 แห่ง (กรมการปกครอง, 2543, หน้า 1)

2. โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลแบ่งโครงสร้างการบริหารออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ เรียกว่า สภาพองค์การบริหารส่วนตำบล กับฝ่ายบริหารเรียกว่า คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล (สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์, 2542, หน้า 29 - 31)

2.1 สภาพองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยสมาชิกสภาพองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน หมู่บ้านละ 2 คน ยกเว้นองค์การบริหารส่วนตำบลใดมีเพียงหมู่บ้านเดียวให้มีสมาชิกสภาพองค์การบริหารส่วนตำบลได้ 6 คน ถ้ามี 2 หมู่บ้าน ให้มีสมาชิกสภาพองค์การบริหารส่วนตำบลได้ จำนวนหมู่บ้านละ 3 คน ซึ่งเลือกตั้งขึ้นโดยราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแต่ละหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น (มาตรา 48) มีวาระ 4 ปี นับแต่วันเลือกตั้งสภาพองค์การบริหารส่วนตำบล มีประธานสภาหนึ่งคน รองประธานสภาหนึ่งคน และเลขานุการสภาหนึ่งคน ซึ่งเลือกจากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ให้นายอำเภอแต่งตั้งตามมติของสภาพองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งสามตำแหน่งอยู่ในวาระได้เพียง 2 ปี (มาตรา 48 และมาตรา 49)

2.2 คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 และฉบับแก้ไข (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2546 กำหนดให้ องค์การบริหารส่วนตำบลมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบล คนหนึ่ง ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนตามกฎหมายว่าด้วย การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น และให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบล อาจแต่งตั้งรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีใช้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้ช่วยเหลือในการบริหารราชการขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามที่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล มอบหมายได้ไม่เกิน 2 คน และอาจแต่งตั้ง เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบล คนหนึ่ง ซึ่งมีได้เป็นสมาชิกสภาพองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ (มาตรา 58 วรรค 3)

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

ที่มา : พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และฉบับแก้ไข (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2546

3. อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

3.1 อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (มาตรา 66) และมีหน้าที่ต้องทำในเขต อบต. (มาตรา 67) ดังนี้ (สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์, 2542, หน้า 37-42)

(1) จัดให้มีการบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก

(2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

(3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ

(4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

(6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ

(7) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(8) บำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีของ

ท้องถิ่น

(9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย โดยจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร

ส่วนอำนาจหน้าที่อื่น ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบล อาจจัดทำกิจกรรมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลได้ มีดังต่อไปนี้ (มาตรา 68)

(1) ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร

(2) ให้มีน้ำและบำรุงรักษาการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น

(3) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ

(4) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุมการกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวน

สาธารณะ

(5) ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์

(6) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว

(7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร

(8) การคุ้มครองและดูแลทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

(9) หาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน ขององค์การบริหารส่วนตำบล

(10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม

(11) กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์

(12) การท่องเที่ยว

(13) การผังเมือง

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่(มาตรา 59) ดังต่อไปนี้

(1) บริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามมติข้อบังคับและแผนพัฒนาตำบล และรับผิดชอบการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล ต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

(2) จัดทำแผนพัฒนาตำบลและงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อเสนอให้สภาองค์การบริหาร ส่วนตำบลพิจารณาให้ความเห็นชอบ

(3) รายงานผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายเงินให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

(4) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆตามที่ทางราชการมอบหมาย

อำนาจหน้าที่ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

(1) ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบล เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล

(2) พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างข้อบังคับตำบล ร่างข้อบังคับงบประมาณ รายจ่ายประจำปี และร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม

(3) ควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนาตำบล และกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับทางราชการ

3.2 อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ตามมาตรา 16 ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้

(1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

(2) การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ

(3) การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ

(4) การสาธารณสุข โภชนา และการก่อสร้างอื่นๆ

(5) การสาธารณสุข

(6) การส่งเสริม การฝึก และการประกอบอาชีพ

(7) การพาณิชย์ และการส่งเสริมการลงทุน

(8) การส่งเสริมการท่องเที่ยว

(9) การจัดการศึกษา

(10) การสังคมสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และ

ผู้ด้อยโอกาส

ดีของท้องถิ่น

(11) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอัน

(12) การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

(13) การจัดให้มีการบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

(14) การส่งเสริมกีฬา

(15) การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น

(17) การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง

(18) การกำจัดขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย

(19) การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล

(20) การจัดให้มีและควบคุมสุสานและฌาปนสถาน

(21) การควบคุมการเลี้ยงสัตว์

(22) การจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์

(23) การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการอนามัย โรง
มหรสพและสาธารณสถานอื่นๆ

(24) การจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดินทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(25) การผังเมือง

(26) การขนส่งและการวิศวกรรมจราจร

(27) การดูแลรักษาที่สาธารณะ

(28) การควบคุมอาคาร

(29) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(30) การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและ
รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

(31) กิจการอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ตามที่คณะ
กรรมการประกาศกำหนด

และจากมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ
มีผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีภารกิจแยกเป็นกลุ่มได้ 6 ด้าน คือ (วุฒิสภา ตันไชย, 2544,
หน้า 2-3)

(1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- (2) ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต
- (3) ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย
- (4) ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว
- (5) ด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (6) ด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตามกลุ่มภารกิจต่างๆจะมีผลอย่างสมบูรณ์ต่อเมื่อแผนการปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจตามแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีผลบังคับใช้แล้ว

4. อีตระทางการคลังขององค์การบริหารส่วนตำบล

ผลจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระทางการเงินและการคลัง (Financial Freedom) โดยให้มีกฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจในเรื่องการจัดสรรสัดส่วนภาษีอากรระหว่างรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคำนึงถึงภาระหน้าที่ของท้องถิ่น และระหว่างท้องถิ่นด้วยกันเองเป็นสำคัญ สืบเนื่องจากรัฐจัดสรร แบ่งภาษีให้ท้องถิ่นยังไม่เหมาะสม เมื่อรวมรายได้ของท้องถิ่นแล้วได้รับเพียง 7% ของรายได้ทั้งหมด ซึ่ง พรบ. กำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เพิ่มขึ้นเป็น 2.1% (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2543, หน้า 20) ตามมาตรา 23 แห่งกฎหมายนี้และตาม พรบ. สถาปนาและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 มาตรา 74-84 องค์การบริหารส่วนตำบลจะมีรายได้จากภาษีอากร ได้แก่ ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีป้าย ค่าภาคหลวงแร่และปิโตรเลียม อากรการฆ่าสัตว์และค่าธรรมเนียม รวมถึงผลประโยชน์อื่นๆ ที่เกิดจากการฆ่าสัตว์

5. การกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบล

การกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบล เราจะยึดหลักตามเจตจำนงของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นสำคัญ ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 283 วรรค 2 ว่า “การกำกับดูแลองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่ต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น หรือผลประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม ทั้งนี้จะกระทบถึงสาระสำคัญแห่งหลักการปกครองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น หรือนอกเหนือที่กฎหมายบัญญัติมิได้”

การกำกับดูแลต้องมีการกำกับดูแลทั้งคณะกรรมการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล และสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นรายคณะและรายบุคคล เพราะทั้งหมดนี้คือ

ส่วนประกอบขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยส่วนรวมทั้งหมด การกำกับดูแลอาจจะมาจาก 5 ทางด้วยกัน คือ (สุวิทย์ ชัยวัฒนศิริ, 2542, หน้า 48-53)

(1) โดยราชการบริหารส่วนกลาง / หรือตัวแทน ซึ่งได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอหรือปลัดอำเภอ หัวหน้ากิ่งอำเภอ ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้ทำหน้าที่กำกับดูแลในเรื่องต่างๆ กัน เช่น การสั่งให้พ้นจากตำแหน่งทั้งคณะของกรรมการบริหารฯ มาตรา 64 (8) วรรค 4 หรือมาตรา 92 หรือยุบสภา มาตรา 64 (2) เป็นต้น

(2) โดยบทบัญญัติของกฎหมายที่ทำหน้าที่ควบคุม กำกับ ดูแล

(3) การถูกกำกับดูแลโดยประชาชน ซึ่งมี 5 ลักษณะ คือ

(3.1) ประชาชน จำนวน $\frac{3}{4}$ ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มาลงคะแนนเสียงมีสิทธิให้สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นพ้นจากตำแหน่ง ตามมาตรา 286 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

(3.2) ประชาชนจำนวนกึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเสนอประธานสภาท้องถิ่น(หรือ อบต.) เพื่อให้มีการออกข้อบัญญัติของท้องถิ่น (หรือ อบต.) ได้ ตามมาตรา 287 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

(3.3) ประชาชนสามารถฟ้องหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น เช่น อบต. ให้รับผิดชอบจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำ ตามมาตรา 62 หมวด 3 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ในเรื่องสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

(3.4) ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน การบำรุง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการควบคุมกำจัดมลพิษจากสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 79 หมวด 5 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

(3.5) ประชาชนมีสิทธิที่จะควบคุม ดูแลบริหารงานของท้องถิ่น ในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 56 หมวด 3 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

นอกจากนี้ (กรมการปกครอง, 2543, หน้า 2-3) ในคู่มือปฏิบัติงานเรื่อง การจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตามโครงการพัฒนาขีดความสามารถให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้มาตรการเสริมสร้างการพัฒนาชนบทและชุมชน (มพช.) ได้เน้นหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ปรับวิธีการทำงานใหม่ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้กับประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ไว้ ดังต่อไปนี้

(1) ให้ประชาชนผู้แทนชุมชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนา

ตำบล

(2) จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อร่างแผนพัฒนา ก่อนนำเสนอให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พิจารณาให้ความเห็นชอบ เป็นการตรวจสอบ ข้อบังคับตำบล ข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี และข้อบังคับเพิ่มเติมให้เป็นไปตาม ความต้องการของประชาชน

(3) ให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาเข้าร่วมดำเนินการโครงการ

(4) ให้ผู้แทนชุมชนร่วมเป็นกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการพัสดุขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พ.ศ.2538 และจัดประชุม ประชาคมเพื่อชี้แจงผลการดำเนินงานโครงการโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนประเมินผล ซึ่งเป็นการ ตรวจสอบการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

(5) ให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยการจัดประชุมประชาคม

การกำกับดูแลโดยประชาชน นับเป็นเรื่องใหม่ในการปกครองแบบไทยๆ ซึ่ง ต้องใช้เวลาในการให้การศึกษาอย่างมาก และต่อเนื่องแก่ประชาชนให้ทราบกลไกเหล่านี้ว่าเป็น สิทธิเสรีภาพอันสำคัญ ที่จะสร้างรากฐานการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อ ประชาชน

(4) การกำกับดูแลซึ่งทางสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีต่อคณะกรรมการ บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหาร ส่วนตำบล พ.ศ.2537 มาตรา 46

(4.1) ให้ความเห็นชอบในแผนพัฒนาตำบล

(4.2) ให้ความเห็นชอบร่างข้อบังคับตำบล และร่างข้อบังคับงบประมาณ

(4.3) ควบคุมการบริหารของคณะกรรมการบริหารให้เป็นไปตามนโยบาย แผนพัฒนาตำบล กฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับ

(4.4) สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีมติให้พ้นจากตำแหน่งด้วยคะแนน เสียงไม่น้อยกว่า 2/3 ของจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

(4.5) สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีมติไม่รับหลักการแห่งร่างข้อบังคับ งบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมที่คณะกรรมการบริหาร เสนอ และผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นชอบด้วยกับสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสภาองค์การ บริหารส่วนตำบลไม่รับหลักการแห่งร่างข้อบังคับงบประมาณดังกล่าวด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2/3 ของจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ซึ่งในบทบัญญัตินี้ คณะกรรมการบริหารจะต้องพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ

(5) การกำกับดูแลระหว่างสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลระหว่างกันเอง

สรุป องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และส่งเสริมพัฒนาสตรี เด็กเยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ คู่สมรสดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัวแล้วยังมีหน้าที่บำรุง และส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร ซึ่งอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้นจะไม่ใช่การตัดอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ และการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล การจัดทำงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง การตรวจสอบ การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ตามมาตราที่ 69/1 นอกจากนี้้องค์การบริหารส่วนตำบลอาจทำกิจการนอกเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหรือร่วมกับสภาตำบลหรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นอื่น เพื่อกระทำการกิจการร่วมกันได้ เมื่อได้รับความยินยอมจากสภาตำบลหรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและกิจการนั้นเป็นกิจการที่จำเป็นต้องทำและเป็นการเกี่ยวเนื่องกับกิจการที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกอร สมปราษฎ์ และคณะ (2549, หน้า 53-54) ศึกษาวิจัยเรื่องระบบการพัฒนาท้องถิ่นสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดยองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะ อบต. ในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี อุบลราชธานี และนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า

- (1) การร่วมคิดร่วมทำของท้องถิ่น คือร่วมวางแผนและร่วมรับผลประโยชน์ถึงร้อยละ 75 ของ อบต. ทั้งหมด
- (2) การบริหารที่มุ่งเน้นคุณภาพ พบว่า อบต. ส่วนใหญ่พยายามนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการถึงร้อยละ 71.25 และยังมีข้อสังเกตว่า อบต. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการศึกษาดูงานองค์การที่ดีเด่น มีการนำเอาหลักการเทียบเคียงสมรรถนะมาพัฒนาคุณภาพการดำเนินงานของตนเอง
- (3) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม อบต. ส่วนใหญ่มีวิสัยทัศน์ มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง และความต้องการของท้องถิ่น และสังคม

(4) การสร้างแรงจูงใจ มี อบต. จำนวนครึ่งหนึ่งมีการจูงใจพนักงานและสมาชิกให้ทุ่มเทกับการปฏิบัติงานพัฒนาสังคม โดยมีสวัสดิการตอบแทน มีจำนวนถึงร้อยละ 61.25 ที่มีโครงการและภารกิจที่ดึงดูดชุมชน ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม

(5) การทำงานเป็นทีม มี อบต. มากกว่าครึ่งหนึ่งมีการทำงานเป็นทีม มีการกระตุ้นให้ใช้ศักยภาพของแต่ละบุคคลและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาสังคม คิดเป็นร้อยละ 52.50

(6) การบริหารที่มุ่งเน้นกลยุทธ์ มี อบต. ร้อยละ 51.25 ที่มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกเพื่อปรับปรุงกลยุทธ์ และจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาท้องถิ่น สังคม โดยให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ขององค์กร

นคร สุวนิช (2541) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาททางการเมืองและการบริหารการพัฒนาของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล 16 แห่ง ของอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ อันประกอบด้วยรายได้ต่อเดือนของผู้นำท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับการแสดงบทบาททางการเมือง และการบริหารการพัฒนาของผู้นำท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบล ปัจจัยทางสถานภาพทางสังคมอันประกอบด้วย อายุ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ไม่มีความสัมพันธ์กับการแสดงบทบาททางการเมืองและการบริหารการพัฒนาของผู้นำท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบล ปัจจัยทางสถานภาพทางสังคมอันประกอบด้วย การศึกษา มีความสัมพันธ์กับการแสดงบทบาททางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบล ปัจจัยทางสถานภาพทางสังคมอันประกอบด้วย การศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการแสดงบทบาททางการเมืองและการบริหารการพัฒนาของผู้นำท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบล ปัจจัยทางภาวะความเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์กับการแสดงบทบาททางการเมืองและการบริหารการพัฒนาของผู้นำท้องถิ่นจากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการแสดงบทบาทของผู้นำท้องถิ่น ปัญหาไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน เข้าใจว่าการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำท้องถิ่นมีผลประโยชน์แอบแฝง ปัญหาเรื่องงบประมาณในการดำเนินการภายในหมู่บ้าน ปัญหาเรื่องผู้นำท้องถิ่นเองขาดความรู้ความเข้าใจในการแสดงบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากตนเองมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติอย่างกว้างขวาง

อุบล รังสิมันตุชาติ (2542) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า นับตั้งแต่พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม 2538 ทำให้สภาตำบลถูกยกฐานะขึ้นเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่น จำนวน 6,397 แห่ง เมื่อ พ.ศ. 2540 ทำให้การรวมอำนาจบริหาร การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจที่รวมอยู่ที่ศูนย์กลางได้กระจายไปสู่ท้องถิ่น แต่ในเวลาต่อมาบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลมีปัญหาเกิดขึ้นหลาย

ประการ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีรายได้น้อยสำนักงานหลายแห่งได้รับโอนมาจากสภาตำบล คับแคบ ไม่เป็นสัดส่วน อีกทั้งยังขาดแคลนอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการปฏิบัติงาน บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎหมายระเบียบ และข้อบังคับของทางการราชการน้อยเมื่อเวลาปฏิบัติงานมักมีความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับผู้ปฏิบัติงานอยู่เสมอ ทำให้การปฏิบัติงานไม่ครบถ้วนตามบทบาทและหน้าที่ โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา ยังไม่เหมาะสมเพราะยังใช้โครงสร้างเดิมที่มีกำนันเป็นประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตำแหน่ง ทำให้ในบางหน่วยงานกำนันจะไม่กระตือรือร้นเพราะรอวันหมดวาระ ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลให้ปฏิบัติหน้าที่บทบาทได้อย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพมากและตามความจำเป็น โดยเฉพาะการจัดหาอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานที่ขาดแคลน เช่น โทรศัพท์ รถยนต์ และเครื่องกระจายเสียง จนกระทั่งองค์กรนั้นเกิดความเข้มแข็งสามารถสร้างรายได้เลี้ยงตัวเอง ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสัมฤทธิ์ผลสมดังเจตนารมณ์ของประชาชนทั้งชาติ ควรส่งเสริมให้บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่อง กฎหมายระเบียบ และข้อบังคับของทางการราชการ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับผู้ปฏิบัติงาน อีกทั้งควรสอดส่องดูแลในเรื่องการปฏิบัติงานให้ครบถ้วนตามบทบาทและหน้าที่ ควรส่งเสริมให้ประชาชนทำอาชีพหลากหลาย และผลผลิตที่ได้จากการส่งเสริมอาชีพนั้นออกสู่ตลาดภายนอก โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นตัวประสานงานด้านการตลาด จนทำให้ผลผลิตออกสู่ตลาดภายนอกจนถึงระดับสากล เพื่อเสริมในด้านเศรษฐกิจของประเทศชาติอีกทางหนึ่งด้วย

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2549, หน้า 230-238) ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “การศึกษาระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์” โดยศึกษาจากประชากรในพื้นที่จังหวัด ซึ่งกระจายทุกภูมิภาคทั่วประเทศไทย ดังนี้

- (1) ภาคเหนือ : จังหวัดพิษณุโลก
- (2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : จังหวัดอุบลราชธานี
- (3) ภาคกลาง : จังหวัดสระบุรี
- (4) ภาคใต้ : จังหวัดสงขลา
- (5) ภาคตะวันออก : จังหวัดระยอง

ผลการศึกษารูปได้ดังนี้ ระบบการพัฒนาสังคมมีสองระบบ คือระบบการพัฒนาสังคมในชุมชนให้เป็นไปตามทฤษฎีการพึ่งตนเอง และเศรษฐกิจพอเพียง และระบบการพัฒนาที่มุ่งให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลโลก ตามทฤษฎีความทันสมัย ระบบการพัฒนาสังคมแบบแรกยึดแนว

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเองและร่วมกันคิดร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ส่วนระบบการพัฒนาแบบหลังได้รับอิทธิพลจากกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมโลก อันเป็นกระแสหลักของการพัฒนาในปัจจุบันระดับมหภาค ซึ่งผลกระทบให้สังคมอ่อนแอไม่เป็นปึกแผ่นมั่นคง และสร้างภาระหนี้สินแก่ประชาชนค่อนข้างมาก ระบบการพัฒนาสังคมทั้งสองระบบได้รับการยอมรับและปฏิบัติในระดับที่ไม่แตกต่างกันมากนัก กระบวนการพัฒนาสังคมมีการดำเนินการตามขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่จุดประกายความคิด การระดมความคิดเห็นของทุกฝ่าย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาการกำหนดวัตถุประสงค์ การทำงานประมาณ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ การจัดกำลังคนให้เหมาะสม การเริ่มต้นดำเนินงานจนถึงเป้าหมายและการประเมินผลลัพธ์ ในบางชุมชนมีการก้าวกระโดดข้ามขั้นตอนแรกๆ โดยเป็นไปตามสภาพการพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชนก่อนและในบางชุมชนกระบวนการพัฒนามีลำดับขั้นตอนเหมือนกับกระบวนการที่เรียกชื่อต่างๆ กัน เช่น ประชาสังคม ยุทธศาสตร์การพัฒนา การทำแผนแม่บทชุมชน การพัฒนาเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเอง และกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม

สุชาติ น้าประสานไทย (2542, หน้า 102 - 106) ได้ศึกษาเรื่อง “ การศึกษาวิสัยทัศน์ด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการศึกษาพบว่า 5.1 วิสัยทัศน์ด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับปานกลาง 5.2 ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีสถานภาพส่วนตัวแตกต่างกัน จะมีวิสัยทัศน์ด้านคุณธรรม และจริยธรรมอยู่ในระดับต่างกันเพียงบางสถานภาพเท่านั้น ได้แก่ เพศ และอำเภอที่ตั้งของโรงเรียน ส่วนตัวแปรอื่นไม่ต่างกัน

บวรศักดิ์ อูวรรณโณ (2542, บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย ” พบว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันวางรากฐานแนวคิดเรื่อง “ธรรมาภิบาล” สาถลและเป็นที่ยอมรับของประชาชน และความต้องการให้เกิดขึ้นในสังคมไทยโดยเร็ว นอกจากนี้ยังพบว่าระดับการเป็นประชาธิปไตย และระดับธรรมาภิบาลที่เพิ่มขึ้น ส่งผลต่อการเพิ่มระดับการพัฒนาประเทศของสังคมไทยไปด้วย แต่ด้วยวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม ทำให้สังคมไทยมีลักษณะเป็น “ประชาธิปไตยอุปถัมภ์” และ “ทุนนิยมอภิสิทธิ์” เพราะภาครัฐ ภาคเอกชนบางประการ เช่น ปรับระบบวัฒนธรรมอุปถัมภ์ให้สอดคล้องกับภาพโลกปัจจุบันโดยคงวัฒนธรรมที่ดี เช่น การให้ความกตัญญู ความเคารพผู้ใหญ่ –ผู้น้อยเอาไว้ในความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือปฏิรูปภาคธุรกิจเอกชนให้โปร่งใส และถูกต้องเป็นธรรมขึ้น โดยการลดการผูกขาดเร่งการแข่งขันที่เป็นธรรม และคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่าทิศทางการพัฒนาสังคมของประเทศไทย ประกอบด้วย การพัฒนาจิตสำนึกและการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม การมุ่งไปในทิศทางที่เป็นความต้องการของประชาชนในพื้นที่การพัฒนาความรู้ของมนุษย์ การมุ่งพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเอง เร่งฟื้นฟูคุณค่าความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาและอนุรักษ์ฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์สามารถจำแนกรูปแบบของการพัฒนาได้สามรูปแบบ คือ 1) การพัฒนาโดยองค์กรบริหารของรัฐ การพัฒนาตามแนวองค์กรชุมชนและการพัฒนาองค์กรเอกชน 2) การพัฒนาแบบผสมผสาน นโยบายการพัฒนาของรัฐในระดับมหภาค มุ่งเพื่อให้เกิดการ อยู่ดี มีสุข ของประชาชนทั่วประเทศ และ 3) มุ่งพัฒนาเพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้นตามมาตรฐานสากลและมาตรฐานของระบบทุนนิยม

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี